

Kincs és kalapács

Vásárlók: spekulánsok is
Változik a tőke mozgás iránya

A műkincs-kereskedelem és -árverés nemzetközi piacán látszólag minden rendben van. Izgalmas licitálás után nemrégiben Londonban egy Botticelli-festmény 810 ezer, egy Constable-realmű pedig 324 ezer fontért cserélt gazdát. A zavartalan, gondtalan üzletmenet látszata azonban mindjárt eltűnik, ha a tőkés világ legjelentősebb műkincs-kereskedő multinacionális cégei bepillantást engednek üzleti könyveikbe. A recesszió erősen sújtja az árverési „iparágat” is.

A műkincsauciók igazán az elmúlt évtizedben éltek fénykorukat, hasonlóan a nagy árverező vállalatokhoz, amelyek a hetvenes években váltak multinacionális cégekké. Míg az ötvenes években a világ műkincs-kereskedelmének központja Párizs volt, az 1974-es első olajszokk után London lett a régiségek „fővárosa”. Nem kis szerepe volt az „áttelepülésben” a világ két legismertebb és legnagyobb műkincsarverezési vállalatbirodalmának, a Sotheby's és Christie's cégnek. (A Sotheby's 1970 és 1980 között megtízszerezte forgalmát, amely az elmúlt évtized végén már elérte a 350 millió fontot.)

Ilyen kiváló üzleti eredmény eléréséhez persze kedvező gazdasági helyzetre volt szükség. A hetvenes évek második felére jellemző vágató infláció, a bizonytalan nyersanyagpiac, s nem utolsósorban a világgazdaság törékeny helyzete arra készítette a nagyobb vagyonok boldog tulajdonosait — és természetesen a spekulánsokat — hogy pénzüket értékállóan fektessék be. Míg korábban a műkincsarverések résztvevői szinte kizárólag hozzáértő, „valódi” műgyűjtők voltak, az elmúlt években a hűvösen elegáns árverési csarnokok közönsége jócskán „felhígult”. A neves aukciókon tucatjával jelentek meg a spekulánsokon kívül például a gazdag olajsejkek is, akik már pusztá jelenlétükkel jócskán felverték a kikiáltási árakat.

S a vártnál eredmények nem is maradtak el, a Sotheby's amerikai forgalma meghaladta az európai eladások értékét. Nem akart lemaradni a versenyben az örök második, a Christie's sem, ezért — igaz szerényebb méretekben — hamarosan ő is megjelent az Egyesült Államokban.

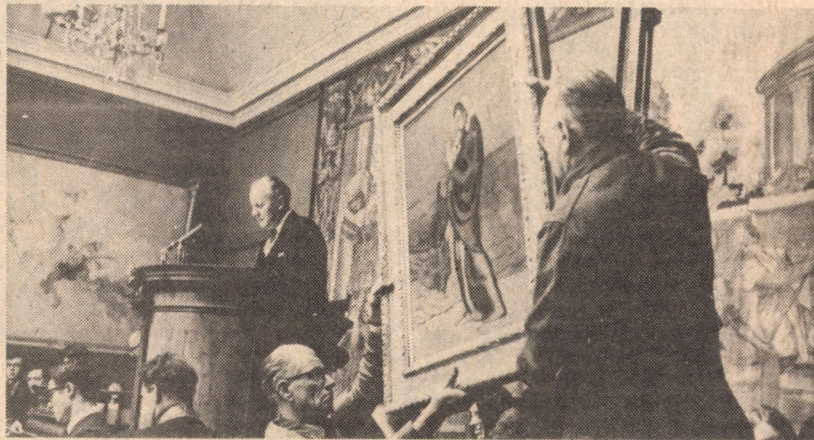
A sikersorozatnak azonban az újabb válság beköszöntével, 1981-ben vége szakadt. A nemzetközi pénzpiac magas kamatai a spekuláció számára a műkincseknel jóval kedvezőbb befektetési és meggazdagodási lehetőséget kínáltak. A 20 százalékos körüli kamatszint gyorsabban és biztosabban „fiasztatta” a pénzt, mint a műkincs. Az árverések iránti érdeklődés visszaesett, bizonyítva, hogy a vásárlók többsége korábban valóban spekuláns vagy továbbgazdagodni vágyó pénzember volt. (Az „igazi” műgyűjtők is mindjobbán elmaradtak az aukciókról.)

A Sotheby's az 1981-es évet csökkenő forgalommal ugyan, de még mindig profittal zárta. Tavaly nyáron a cég új vezetése nem volt hajlandó számokat közölni az üzletmenetről, s ezt a szakértők rossz jelnek tartották. Igazuk lett. Az 1982-es esztendő a patinás vállalat 3 millió fontos veszteséggel zárta, forgalma pedig 267 millióra esett vissza az előző évi 353 millióról. S hogy a veszteség „csak” ennyi volt, az kizárólag az időben megtehető határozott mentőintézkedéseknek volt köszönhető.

Harminc százalékkal — 1400 főre — csökkentették az alkalmazottak létszámát, bezártak egy-egy árverési házat Londonban, New Yorkban és Los Angelesben. Az „áramvonalasítás” költségcsökkentést hozott, de még mindig igen

magasak a cég működési kiadásai. A reklám- és própagandaköltségek leapasztása az üzlet további visszaesését eredményezné, s egyelőre nem akarják eladni azt a számítógépes rendszert sem, amelyet az amerikai terjeszkedés sikerének mámorában vásároltak.

Az elmúlt év végén a brit cég részvényeinek 14,2 százalékat — 12,8 millió dollárért — megvásárolta az amerikai General Felt Industries csoport, amely a részvétel kizárólag üzleti manővernek tekinti. (Érdemes megjegyezni, hogy nem tett jót a Sotheby's hírnevének saját részvényei tőzsdei árfolyamának zuha-

ÁRVERÉSI PILLANATKÉP

Pusztá jelenlétükkel is felverték a kikiáltási árakat

nása sem. Egy év alatt a cég részvényeinek árfolyama mintegy 50 százalékkal csökkent.)

Az óvatosabb üzletpolitikát folytató Christie's működését a recesszió kevésbé ráta meg, igaz, forgalma soha nem közelítette meg az iparág „császáráét”. A vállalat főkönyve csekély nyereséget mutat, amely elsősorban az alacsony működési költségeknek köszönhető. Hasonló eredményekről adott számot a legkisebb „nagy”, az ugyancsak szigetországbeli Philips is.

Panaszkodik a legjelentősebb francia árverési cég, az állami Drouot is. A Párizs szívében újjáépített Hôtel Drouot-ban összesen 16 árverési csarnok van, több mint tízezer négyzetméter hasznos területtel. A francia műkeresked-

lem ebből a „bástyából” akarja visszaszerezni hajdanvolt elsőségét az angoloktól. 1982-ben forgalma 892 millió frank volt, mintegy másfél százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban. (A dekonjunkció mellett a francia műkincsipar a kedvezőtlen eredményekért egy nemrégiben hozott rendeletet is hibáztat. A francia honpolgár ugyanis 10 ezer frank feletti vásárlás esetén csekkel köteles fizetni. Ebben az esetben pedig oda a névtelenség jótékony fátyla.)

A műkincs-kereskedők szerint a romló üzletmenetben az is szerepet játszott, hogy az elmúlt másfél év során nem volt megfelelő a kínálat. A nagy gyűjtemények, az értékekkel rendelkező gyűjtők „kivártak”, igazán izgalmas árverési

anyag nem került kalapács alá. (A Christie's szinte fellépett Botticelli- és a Constable eladása után.) A jelek szerint még kínálják magukat a „minőségi” gyűjtemények kalapács alá: hamarosan lyegárverésre kerül sor font kikiáltási árral, jó ígérekzik egy értékes bútor mint egy ezüstgyűjtemény senye is.

Az iparág nagyjai abba nem mennek, hogy túljutjanak a mélypontra, s idén a tőke akár 25 százalékkal emelkedhet. Derűlátásukra az adóoktatás csökkenése a kamatlábakon keresztül vonul a bankszektorból, s a befektetési lehetőséget keres. A tőke természetesen nem marad meg a tőzsdén, hanem a vállalatok felé áramlik. A tőke nem marad meg a tőzsdén, hanem a vállalatok felé áramlik. A tőke természetesen nem marad meg a tőzsdén, hanem a vállalatok felé áramlik.

Az infláció csökkenése és a tapasztalat szerint — a tőke kívánók kevésbé foglalkoznak a mutatókkal, hanem a pénzügyi elleni védekezéssel. S arra sincsen garancia, hogy a spekuláció éppen a műkincset célozza majd meg. Nincs kétség a tőkéjéről másfajta „menyekre” fordítja: például a tőzsdei nyersanyagok felvásárlására és felhalmozására, amely ügyvezetési stratégiai cikkét — molibdén, nikkel stb. — kötik.

EMLÉKEZTETŐ

Március végén egy genfi kórházban elhunyt egy hetvennyolc éves férfi. A betegszoba előtt már ott állt Falcone Lucifero, egykori miniszter, egyébként 37 éve udvarmester és fogadta a bulvársajtó képviselőit. „Utolsó szava ez volt: »Itália« — mondta Lucifero. A halott a 37 éves Portugáliában élő Umberto egykori olasz király volt, aki csak meghalni érkezett a genfi kórházba, csontváza volt. Lucifero volt egyébként az is, aki február végén megfogalmazta Umberto utolsó kívánságát: „Szeretnék még egyszer visszatérni olasz földre.”

Márciusban akadt is néhány olasz kereszténydemokrata képviselő, aki „emberbaráti indoklással” olyan alkotmánymódosítást tervezett benyújtani, amely lehetővé tette volna az egykori Savoya-uralkodóház tagjainak visszatérését Olaszországba. Az elképzelésnél természetesen nem jutottak tovább, s még a vita sem kezdődött meg a parlamenten folyosókon az esetleges javaslatról, amikor híre érkezett Umberto halálának.

1946. június 2-án szavazott a köztársaságról, azaz a királyság ellen az olasz nép. Ebben a kérdésben 54 százalékos döntött a királyság ellen, azonban az ugyanazon a napon lezajlott parlamenti választásokon a monarchisták csak 2,8 százalékos, 16 mandátumot kaptak. Az olasz nép soha nem tudta megbocsátani az uralkodóháznak, hogy annak idején, 1922. október 22-én, te-

kintet nélkül a parlamenti erőviszonyokra, miniszterelnökké nevezte ki Mussolinit. (Amadeo aostai herceg egyébként biztosította a fasiszta vezért, hogy ha a király biztos megfogadja a százötvenezer fegyverrel előkészített államcsínyt, szívesen elfoglalja a trónt...) Maga Umberto 1944-ben a londoni Timesben így nyilatkozott: „Annak idején egész Olaszország az angolok és a franciák elleni háború ellen volt, és apám éppen csak engedett a nép spontán óhajának.”

Az 1946. júniusi népszavazás, a köztársaság megalakulása után, Umberto Portugáliába Caiscais fürdőhelyre költözött. (Ennek a drága üdülőhelynek a vendége volt hosszú időn keresztül a spanyol Don Juan Bourbon, Károly román exkirály és az egykori bolgár királyné.) Caiscais egyszer került az utóbbi években a nyilvánosság reflektorfényébe: oda menekült vissza egy hajókirándulásról Umberto fia, a szőke Vittorio Emanuele, aki Korzika partjainál hajója fedélzetén lelőtt egy német diákot.

Az olasz politika ismerői bizonyosra vették, hogy az antifasiszta, az ellenállásban vezető szerepet játszó Pertini köztársasági elnök amúgy sem járult volna hozzá az egykori királyi család javára szolgáló alkotmánymódosításhoz — most pedig már senki sincs, aki a jelentéktelen playboy, Vittorio Emanuele érdekében akár egyetlen szót is szóljon.

na

ség”

tatami-kocka

l ösztönzési módszer

ya

ERŐSZAKKAL TELEPÍTIK KI A LAKÁSFOGLALÓKAT HOLLANDIÁBAN

„Mintegy tízezer lakásfoglaló lehet ma Amszterdamban”

négyszázötven négyzetméter. A szobák száma átlagosan 4,8.

A nagy bércaszárnyak vagy a városzéli nyomornegyedek szinte ismeretlenek voltak a századelőn, mint ahogy ma is ritkák az úniformizált lakótelepek. A falu és város egybefolyik Európa legsűrűbben lakott országában, a történelmi városmagok pedig őrzik (amíg a telekspekuláció és városrendezés engedi) a régi polgárvárosok arculatát.

A holland lakóházak 78 százalékát egyetlen család lakja. Nem minden családi ház van azonban a bentlakó család tulajdonában, noha kormányzati és lakáspolitikai törekvés, hogy akinek lakásra van szüksége, építsen, vásároljon. A támogatások elsősorban pénzbeliek. Az állam vagy a helyi tanácsok közvetlen lakásépítkezése minimális, és elsősorban városrendezési programokkal függ össze. Jelenleg Hollandiában a lakások mintegy 45 százaléka van a bentlakók tulajdonában, a többség tehát bérlő. Belgiumban viszont a saját lakásban lakók vannak többségben (66 százalék).

A lakbéreket törvény szabályozza mindkét országban. Belgiumban ez viszonylag egyszerű: a kormány évről évre novemberben rendeletileg határozza meg a következő évre a maximálisan engedélyezett lakbéremelést. 1982-re ez 6 százalék volt (8,5 százalékos infláció mellett). Ez a szabályozás kedvez a bérlőknek, de érdektelenné teszi a tulajdonosokat a lakások állagának megőrzésében.

A tanácsok szavatolják

Hollandiában másképp próbálkoztak: olyan lakbér szabályozást igyekeztek érvényesíteni, amely figyelembe veszi a lakások értékét. Bonyolult számítás szerint a lakberek elvben tükrözik a lakás nagyságát, helyiségeinek számát, komfortfokozatát — sőt a fekvést

és az építkezés minőségét is. Mivel az egyes tényezők megítélésében a vélemények eltérnek, a tulajdonosok és a bérlők helyi társadalmi bizottságainak egyezkedése, ajánlása is befolyásolja a lakbér alakulását. (Az említett helyi bizottságok abba is beleszólhatnak, milyen javítási, helyreállítási munkákat köteles elvégeztetni a tulajdonos. Az érdekek persze sohasem egyeztethetők teljesen össze és a lakberek sok helyen magasak. A kormányzat szociálpolitikai alapelve: a bérlők névleges — tehát adózás előtti — jövedelmük 10—19 százalékát kötelesek lakbérre fordítani.)

Ami az építkezők, építetők pénzügyi támogatásait, ösztönzését illeti, itt is az az alapelv, hogy aki szociálisan rászorul, kisebb igényt kielégítő lakáshoz akár a teljes összeget megkaphatja kölcsönként. A hetvenes években a lakások 35 százaléka teljes támogatással épült. A kölcsönöket a bankok folyósítják, a köztisztviselők (általában a helyi tanácsok) azonban száz százalékgig szavatolják ezt — az építési telket és a közművesítést pedig gyakran magukra vállalják.

Az új lakásépítkezések a hetvenes évek közepén a holland építőipar termelésének egyharmadát jelentették. Ma az ágazat súlyos válságot él át: leálltak az ipari beruházások, s a lakásépítés üteme is visszaesett. Előtérbe került a régi házak korszerűsítése. A belga kormány tavaly 17-ről 6 százalékra csökkentette az építkezések forgalmi adóját, de ez sem sokat segített.

Szerte a világon csodált gazdasági sikerei ellenére Japán egyáltalán nem büszkélkedhet azzal, hogy lakásfronton is hasonló eredményeket ért el. A felkelő nap országában a legtöbb ember számára a helyszűke jelenti a legnagyobb problémát.

A hetvenes évek második felében még gyors ütemben növekedett azoknak a száma, akik saját házat vásárolhattak. 1980-tól azonban megtorpant ez a növekedés, s ezzel párhuzamosan — a nagyvárosokban — az alapterület is zsugorodni kezdett. A legfőbb ok a telekárak emelkedése.

A magánérből történő építkezés aránya Japánban meghaladja a hatvan százalékot. Ez elválaszthatatlan attól a törekvéstől, hogy a japánok szeretnek — s szeretnének — saját lakásban, lehetőleg önálló családi házban lakni. A szövetkezeti, mondhatni úgylis, félállami építkezések aránya harminc százalék körül mozog, míg a fennmaradó hányadot az állami lakások teszik ki.

A városközpontokban megfizethetetlenek a telekárak, ha egyálta-

lán beépítetlen telekhez lehet jutni. Egy másik megoldás öröklakások vásárlása, ami szintén nem olcsó. Egy átlagosnak számító, 65 négyzetméter alapterületű lakás ára 25—30 millió jen körül mozog, körülbelül 120 ezer dollárnak megfelelő összeg. Ez a potenciális vásárló ötévi átlagos jövedelmének felel meg. Az árakat elsősorban a telekköltségek emelkedése növeli. A nagyvárosok lakói saját ház, illetőleg lakás helyett beérik a bérelt lakásokkal is.

A jövő a bérlakások építéséé. Ez ugyanakkor az állam részéről is fokozottabb körültekintést, s nem utolsósorban hozzájárulást igényel. Körültekintést mindenképp az építés helyének kiválasztásában. Egyedül Tokióban ugyanis — amint azt egy legutóbbi felmérés kimutatta — több tízezer az üres lakások száma. Olyan helyen épültek, ahonnan szinte lehetetlen megközelíteni a munkahelyet, a körzet nincs még bekapcsolva a városi közlekedési hálózatba. Más hol az infrastrukturális ellátás hiánya veszi el a kedvet.

A favazas és hullámlemez házakat az ötvenes évek végétől egy fokkal korszerűbb, szintén favazas, de már rabichálós, malterrel bevont, de még mindig földszintes épületek váltották fel. A hetvenes évektől azután emeletes házakat építettek, ami összefüggött annak felismerésével is, hogy a telkek alapterületét aligha lehetett növelni. Ugyanerre az időszakra tehető a lakások komfortosításának megkezdése is. A hetvenes évek végétől azután különösen a városközpontokban a többemeletes épületek váltak általánossá, s a favázat is egyre több helyen az acélváz váltotta fel. A vasbetont változatlanul alig használják Japánban, mert földrengéstől tartanak. Emiatt ajánlják a favázat és az acélvázat is.

A legtöbb helyen egyébként gázal vezetékek, ami még viszonylag olcsóbbnak számít. Ugyanakkor a legtöbb japán lakás szinte elengedhetetlen berendezése a kotacu, egy rövidlábú asztalka, amelybe alulról elektromos fűtőtestet építenek be. Esténként, amikor a család körülüli az asztalt a fűtőtest a lábukat melegíti.

Csillagászati árak

Az átlagos lakás két szobából és az aprócska mellékhelyiségekből áll. A szobák mérete körülbelül hat dzso, azaz hat tatami-kocka. (Egy dzso 1,8 négyzetméter.)

Japán „specialitás” a kis kert. Legalábbis ott, ahol erre még egyáltalán hely van — a nagyvárosokban már csak a külsőbb területekben. Néhány virág, bokor, egy vagy két minifa kielégíti a hagyományos japán vonzódást a természethez.

A generációk együttélése Japánban még mindig rendkívül gyakorinak számít. Ennek egyrészt hagyományai — az elsőszülött fiú köteles gondoskodni a szülőkről —, részben pedig az említett korlátokkal magyarázható okai vannak. Hisz a fiatal házaspár — ha csak nem számolhatnak szülői vagy vállalati támogatással — a mai csillagászati árak mellett nehezen tudnak saját lakáshoz jutni. A vállalatok segítik a dolgozókat a lakásszerzésben. Ez is része annak a politikának, amelynek középpontjában a vállalatokhoz való „örök hűség” megteremtése áll.

(Folytatjuk.)

MAGYAR PÉTER—PIETSCH LAJOS

pács alá. legzett a ple-képek szerint is-nagyobb mények a nagy bé-1 millió fogásnak r-, vala-licitver-

harcot szter-ádokat osokat, ünnte-öveket órház-ritzetbe. rendki- len el- a rend- legsű- vezetett, ok kar- cára a z épület

k ezrek egy tíz- a Amsz- rendőr- tt üzleti- ltak meg n felúj- ben. Az ícsnál 58 iratkozva, ástörvény lk, de er- nyük.

etén — befek- ják tö- etni a ésként. hogy a csipart ízárva, gyűjte- olyan árlásá- yek az k kö- — al-

! tne követ- ában meg- sprobléma. zterdamban tékben né- n. A kima- lntézmény- elmet szen- k is, főként j2-es lakás- ogy minden mpolgárnak shoz „jöve- ron”. A het- munkáspárti 100—130 ezer ezer lakosra llandiában, liában 5,4-et, -et, Svédor- NSZK-ban

aléka magán- aléka külön- foglalkozó in- biztosítók, la- ingatlankere- ban van, 12 községi taná- l 1 százalék az diában. Az új mind közpon- lább zuhanyo- fűdőszobával s alapterületük — ez a legol- k átlagos alap- lakásoké (tehát an lévőké) 93

RORSZÁG

Robotok

Piaci harc előtt
„Robotflotta”

ROBOTOK A JAPÁN NISSAN AUTÓGYÁRBAN

A házi használatú robotoknak is nagy jövőt és piacot jósolnak

Szakmai körökben meglepetést keltett Nyugat-Európa legnagyobb robotgyártójának, a svéd ASEA-nak a bejelentése, hogy rövid időn belül szeretné a világ robotpiacának egynegyedét sajátjának tudni. A meglepetést elsősorban az okozta, hogy a kibontakozó amerikai—japán robotipari harcba, illetve együttműködésbe egy európai cég is benevezne.

A világon működő ipari robotok számáról nehéz pontos képet kapni, hiszen az elektronika eme „újszülöttjével” kapcsolatban nem alakultak ki a statisztikai nyilvántartás egységes alapelvei. Sok nemzeti statisztika az egyszerű manipulátorokat is robotként tartja nyilván, mások azonban ebbe a kategóriába csak a bonyolultabb munkákat — hegesztés, festés, összeszerelés stb. — elvégző automatákat sorolják be. Szélesebb értelemben tavaly a világon 125 000, szűkebb értelemben pedig mintegy 22 000 robotot tartottak nyilván. Bármely statisztikát is fogadjuk el, egy arányszám változatlan: 1982-ben a világon „foglalkoztatott” ipari robotok 60 százaléka Japánban készült.

A rövid múltira visszatekintő robotiparban a „Felkelő Nap Országának” cégei hamar az élre törtek. A termelés öt esztendő alatt ötszörösére növekedett, s az elkövetkező három évben 30—40 százalékos növekedési ütem várható.

A világ legnagyobb robotipari cége a Kawasaki, ahol a robotok gyártásának egy része is robotokkal történik. Az óriás céget Japánban a Yasukawa, a Hitachi, valamint a széles nemzetközi kooperációs kapcsolatokkal rendelkező Fujitsu Fanuc követi. Jól jellemzi a japán robotipar erejét az a tény, hogy a világon tevékenykedő mintegy 250 robotipari vállalat közül 130 a szigetországban működik. A nagy japán elektromos cégek — Mitsubishi, Toshiba, Nippon Telephone és a többiek — igen rövid idő alatt „beszálltak” a nagy hasznot ígérő, de ugyanakkor igen költségigényes iparágba.

A japán robotgyártók nem tiltották a tartós világpiacon uralom megszerzése, stratégiájuk azonban eltér a szigetország cégeitől eddig megszokottól. Egyelőre nem is indult be a robotok területén a japán „exporthenger”, a gyártók inkább az együttműködést keresik az amerikai és újabban a nyugat-európai cégekkel. A piaci stratégia abból indul ki, hogy még a nagy robotipari (piaci) „robbanás” előtt le kell szerezni a versenytársakat. Kutatási, gyártási együttműködések kialakítása révén a japán gyártóknak minden piacon sikerül megvetniük a lábukat, s majd a fellendülés idején sor kerülhet a konkurrenciá semlegesítésére.

A Fujitsu Fanuc először a nyugatnémet Siemensszel, majd az angol 600 Groupal alapított leányvállalatot, tavaly pedig a General Motorszal kötött megállapodást, hogy az Egyesült Államokban közösen terveznek, gyártanak és forgalmazznak ipari robotokat. A Mitsubishi az ugyan-csak amerikai Westinghouse-zal kötött piacszerződést, de befészkelte magát a japán robotipar az együttműködési megállapodások révén Hollandiába, Dél-Koreába és Tajvanra is. (A Hitachi az elmúlt év végén „robotházasságra” lépett az angol General Electric vállalattal: az angol cég licenc alapján gyártani és forgalmazni fogja a Hitachi ro-

botjait, s egyúttal közös kutatásokat is folytatnak majd.)

Számottevő üzleti sikereket értek el a japán robotgyártók az Egyesült Államokban is, amely maga is élen jár a kutatásban és a gyártásban. Az amerikai autógyárak japán robotok segítségével akarják versenyképesebbé tenni termékeiket.

Tavaly a világon mintegy 500 milliárd dollár értékben adtak el robotokat, a piac tehát még nem igazán nagy. Az iparág nagy fellendülést vár az évtized hátralévő éveire, s ehhez már most igyekeznek alkalmazkodni a gyártók fúziók, a kutatási kapacitások egyesítése révén. A mintegy 170 millió dolláros tavalyi termelést 2—3 év alatt szeretnék megketőzni.

Az Egyesült Államokban nemcsak az ipari, hanem a házi használatú robotoknak is nagy jövőt — és piacot — jósolnak.

Az 1800—8000 dollár közötti áron kapható robotok beprogramozhatók porszívásra, két-három kilogrammos tárgyak mozgására, gázszívógás- és púτζjelzésre. Egyelőre nincs nagy keletjük a házi mindentudóknak: idén várhatóan 25 000 személyi robotot értékesítenek.

Az ipari robotok osztatlan népszerűségnek örvendenek a nagyiparban. A befektetett beruházások viszonylag rövid idő — 2—3 év — alatt megtérülnek, a robot

igen nagy pontossággal képes három műszakban dolgozni.

A robotgyártás és -alkalmazás területén rohamos fejlődés indult meg a KGST-országokban is. A tagállamok együttműködése nagyrészt országos programokra épül. A szocialista országok többségében már a jelenlegi ötéves tervidőszakban kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a robotikának, amely lehetővé teszi olyan új technológiák kifejlesztését, amelyek nem függenek az ember korlátozott fizikai képességeitől. A Szovjetunióban egészen rövid idő alatt fejlődött ki a robotipar, s jelenleg az „okos gépek” száma meghaladja az ötezet. A tervidőszak végéig — írja az *Ekonomicszokaj Gazeta* — több tízezer (szélesebb értelemben vett) robot szolgálja majd a termelést. A gazdasági szaklap számításai szerint a tizenegyedik ötéves terv időszakában a robotok bevezetése több mint 300 millió rubel megtakarítást és mintegy százezer munkahely felszabadítását teszi lehetővé. A robotok beállításánál azokat a területeket veszik elsősorban figyelembe, ahol nagy a munkaerőhiány, illetve az emberre károsak és veszélyesek a munkafeltételek.

A KGST-szakosítás keretében a Szovjetunió 45 robottípusra kifejlesztését végzi. Az NDK az évtized közepéig 40 000-re szándékozik növelni a manipulátorok és robotok jelenlegi 4500-as „sere-

gét”. A Robotron cég gyártási kapacitását 1985-re az évi 1000 darabra futtatja majd fel. Bulgáriában a numerikus vezérlésű szerszámgépek kiszolgálására 3000 robotot állítanak majd üzembe. Csehszlovákiában ez idáig 200 robotot gyártottak, 1990-ig a fervek szerint 33 000 manipulátor és robot szolgálja majd a termelést. Hazánkban is folyik a KGST-szakosítás keretében a robotkutatás és a kísérleti gyártás.

A KGST-tagországokban a megállapodásoknak megfelelően tart az egységes automatizálási műszaki politika kidolgozása, valamint a szabványosítás megvalósítása ezen a területen. A már idézett szovjet lap szerint a robotok nagy része már 1985-ben fejlett érzékelő eszközökkel lesz felszerelve és irányítása mikroprocesszoros lesz. Az alapvető típusoknak pedig 1990-re mesterséges intelligenciájú elemei is lesznek. Összességében a KGST-országok „robotflottája” (a manipulátorokkal együtt) az évtized végére eléri a 200 000 darabot.

A jelenleg viszonylag csendes robotpiac változás előtt áll. A frontvonalak kialakulása után várhatóan megkezdődik a „részesedési háború”, csakúgy mint számos más új elektronikai termék esetén történt a múltban. A japán gyártók mindenesetre már most, a felkészülés idején mindent elkövetnek, hogy a nem távoli jövőben minél kedvezőbb pozíciókra tegyenek szert. Ezt azonban már nem robotokra, hanem üzletemberekre bízzák...

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

EMLÉKEZTETŐ

A pekingi külügyminisztérium közölte Pekingben képviselőket tartó országokkal: ellenzi, hogy „speciális kapcsolatokat tartanak fenn” Tajvannal, kifogásolja például olyan konzuli hivatalok működését, ahol a tajvaniak vízumot kaphatnak. Peking azt kifogásolja, hogy a vízumkibocsátó hivatalok megnyitásával „tajvani hatóságok de facto hivatalos kapcsolatot létesítettek a szóban forgó országokkal, márpedig ez alázza a normális kapcsolatokat Kína és az utóbbi országok között”. Peking szerint az efféle lépések megsértik a konzuli kapcsolatokról szóló bécsi egyezményt és tulajdonképpen elismerik a „két Kína”, vagy az „egy Kína — egy Tajvan” politikát.

Néhány nappal a pekingi jegyzék nyilvánosságra kerülése előtt érdekes cikk utalt arra az *International Herald Tribune*-ben, hogy az USA-ban is sokan érzik: valamit elrontottak Pekinggel kapcsolatban. Stephen J. Solarz, a képviselőház tekintélyes tagja, több ázsiai kérdésekkel foglalkozó bizottságelnöke írja: „Egy évtizednyi állandó fejlődés után hirtelen megromlottak Kína és az USA kapcsolatai. Ha ez az irányzat nem fordul meg, annak káros következményei lesznek nemcsak Ázsia békéjére... A kapcsolatok megromlásának jóformán semmi köze sincs

az amerikai politikai irányváltáshoz, ennek csaknem minden vonatkozásában a Reagan-kormányzat politikai érzéketlensége és diplomáciai ügyetlensége az oka” — írja a brooklyni demokrata képviselő. Solarz cikkében később megállapítja: Reagan lépéseket tett az USA—Peking gazdasági kapcsolatok megerősítése érdekében, ám „kijelentései, majd visszalépései miatt a kínai vezetők félnek attól, hogy Reagan végül becsapja őket”. A képviselő szerint túl azon, hogy az USA-nak meg kell tartania szavát, s csak korlátozott mértékben szabad fejtvert szállítania Tajvannak, a gazdasági kapcsolatokat is erősítenie kell Pekinggel.

A legutóbbi kínai jegyzékből — amelyet az amerikai nagykövét is megkapott — az derül ki, hogy Peking nem ellenzi a Tajvannal fenn tartott kereskedelmi és más kapcsolatokat, ha azok nem kormányzati szintűek, de határozottan fellép az olyan kísérletek ellen, amelyek hivatalos vagy félhivatalos képviselők létesítését célozzák „gazdasági kapcsolatok” címen. S efféle kísérlet jelei láthatók az USA és néhány szövetségese oldaláról: ezért lép fel Peking még a „vízumkibocsátó hivatalok” ártatlannak látszó elképzelése ellen is.

A püspök „kiűzetése”

Két felvonás

Hatalmi központ

Ilyen még nem volt: a maffia kiűzte föllállított oltára mellől a város püspökét, Salvatore Pappalardót. No nem kikergette, hanem „kiűzte” — maffiás módon: egy lélek nem jelent meg a miséjén. Igaz, még az sem történt meg a maffia léte óta — s ez az utolsó évszázadra tehető —, hogy Palermo egyetlen püspöke is ki-prédikálta volna a „tisztelőre méltó társulást” egy vasárnapon a város minden hívő notabilitásának, s az egyszerű hívők százainak jelenlétében a palermói katedrális szószékéről. Pappalardo volt az első, aki megtette. Keményen, félreérthetetlenül. Vagy egy éve. Azóta forralja bosszúját ellene a maffia, s most visszacsapott. Keményen, félreérthetetlenül és látványosan. Ilyet még nem láttak a börtön 1849 óta álló falai. Ott történtek az alábbiak.

Idézetek

Az első felvonás: karácsony estéjén a kardinális misézik az Ucciardonében. A nagylelkű — és nagypénzű — „fejesek” (akik benn ülnek) fedeznek minden kiadást, amit a körülményekhez képest pompás külsőségek megkívánnak. (Díszek, lampionok, girlandok stb.) Egyikük, Francesco Lo Coco üdvözlöi a püspököt. Szavait nyomtatásban is hozza a börtönújság, az Incontro (Találkozás). Lo Coco Máté evangéliumából idéz, abból a passzusból, amelyben Jézus az írástudókhoz s a farizeusokhoz szól, akik felhántorgatják a tanítványoknak, hogy mesterük vámszedőkkel és bűnösökkel eszik együtt: „Nem az egészségeseseknek van szüksége orvosra, hanem a betegeknek.” Majd rögtön rá időseztűbb szavakra vált, amelyeket akár figyelmeztetésnek is föl lehet fogni: „Eminenciád mint Palermo püspöke igen kemény szavakkal ostromozta az erőszakot, amely előnti a várost, de mint az isteni igazságosztás pártatlan képviselője, nem mehet el bíráló szó, és szigor nélkül a másik fajta erőszak mellett sem, amely igazságtalanul hosszú időre fosztja meg szabadságuktól azokat az embereket, akiket ítéletükre várva zártak be a falak közé, holott nekik is megvan a maguk emberi méltósága.” A kardinális válaszában reményét fejezi ki, hogy az emberi és isteni igazság érvényesül.

A második felvonás április 23-án reggel fél 9-kor kezdődik. Orazio Faramo, aki 3 éve a börtön igazgatója (37 éves), az irodájában toporog. Mellette — ünneplőbe öltözött — szociális segítői és a börtön személyzet ve-

SALVATORE PAPPALARDO

Pontosan tudta, miről van szó

zetői. „Igazgató úr — nyitja rájuk lélekszaktadva az ajtót az egyik fő börtönőr —, nem tudom, mi történik odakinn. A rabok közül egyetlen egy nem moccan, hogy ott legyen a püspök úr miséjén.” És Faramo máris indul a cellák felé. A folyosókon itt-ott foglyokba ütközik. „Mész a misére?” „En nem. Beszélőre megyek.” Legtöbbjük még pizsamában heverészik a cellájában, s valahánynak vagy hasfájása van, vagy a feje fáj, vagy lázat érez. Az igazgató lóhalálában rohan vissza az irodájába, hátha még elkapja Pappalardót a püspökségen, hogy ne jöjjön. De, íme, már be is lép hozzá. Faramo zavara leírhatatlan. „Talán egy kávét, eminenciás uram...” A püspök láthatóan ura a helyzetnek, pontosan tudja, miről van szó. S mielőtt visszazárná a gépkocsijába, így szól: „Köszönöm, bizonyosan lesz rá majd egy kedvezőbb alkalom is... És kérem, kerüljünk minden nyilvánosságot az ügyben, s külön kérem, nehogy bármiféle megtorlást alkalmazzon.”

Tévedés lenne

Ismételjük: Pappalardo pontosan tudta, miről van szó. És amikor magas méltóságában rálépett a maffiaellenes útra, és maga mögé tudta állítani a szicíliai egyház tekintélyes részét, számított rá, hogy ezt nem nézik el neki. Elődje, Ruffini bíboros, aki csaknem 30 éven át ült Palermo püspöki székeiben, azt a szót, hogy maffia, soha ki nem ejtette a száján. S most ő 180 fokos fordulatot hajtott végre. Az ilyesmit pedig a maffia nem nyeli le szótlánul.

Az, hogy kerüljenek minden nyilvánosságot, persze jámbor óhaj maradt. A maffia gondoskodott róla, hogy nemsoká Palermo, de az egész sziget, sőt az egész ország értesüljön arról, hogy megálázták a püspököt, hogy Szicilián ők az urak.

„Orangyalai” nem is tágítanak a püspök mellől egy pillanatra sem. A püspökség előtt ott parkol a rendőrség gépkocsija éjjel-nappal: négy géppisztolyos rendőr ellenőríz minden belépőt, sőt még az épület előtt elhaladókat is igazoltatják. Így rendelte a meggyilkolt Alberto Dalla Chiesa tábornok, a főparancsnok utóda, Emanuele De Francesco. És fegyveres őrség kíséri Pappalardót bárhol látogatja is meg híveit.

Amikor Cataniába ment, az Etna kitörésétől fenyegetett vidék meglátogatására, a palermói rendőrök mindaddig kísérték, amíg át nem vették tőlük a püspök ör-

ciliaiak számára, nem újdonság. Fegyverek vannak a foglyoknál, amelyekkel a „fejesek” megbízásából, ha kell, ölnek benn a börtönben. Ahogy például az olasz kábítószer-piac egyik irányítójának, Gerlando Albertinek a parancsára történt. A Palermóval szomszédos városka, Carini egyik szállodatulajdonosát tetette el az útból, mert segítette a rendőrséget egy kábítószer-finomító leleplezésében.

A palermói törvényszék felügyelő bizottságának elnöke, Giuseppe Gebbia így fogalmaz: „Az Ucciardone a maffiás családok törvénykező helye. Ott döntenek azoknak a bizonyítékoknak a megsemmisítéséről, amelyek az ellenük folyó perekben terhelhetik őket. Ugyanakkor gondoskodnak a vezetőik arról is, nehogy ügyeik szokásos menetét bármi is gátolja. Ezért kerülnek lehetőleg minden rendellenességet. Az egyetlen, amittől igazán tartanak, hogy másik börtönbe szállítják őket.”

És most mégis viszik néhányukat. Így hát az elkövetkező hetekben, hónapokban még szorosabban kell őriznie a rendőrségnek a püspököt, még jobban kell féltennie a maffia dühétől.

Diszkreditálás

A legfrissebb adatok szerint 1025 foglyot 343 ór tart szemmel az Ucciardonében, ahol egyébként csak 500 hely van a cellákban. Ez azonban valamivel a többi olasz börtön zsúfoltságai szintje alatt van. A 343 ór közül harminc beteg vagy épp szabadságát tölti. Egy miniszteri bizottság megállapította, hogy legalább 680 fős őrszemélyzetre lenne szükség. A le-tartóztatottak 75 százaléka még tárgyalásra vár.

Ezek az adatok legalább részben megmagyarázzák, miért uralkodhat szinte korlátlanul a maffia Palermo börtönében, ahol ha beszélhetünk rendről, akkor az a maffia rendje.

Salvatore Pappalardótól egyébként most más úton is próbálkoznak megszabadulni. Nemrégben Palermo bizonyos politikai és gazdasági köreiből azt suttojják, hogy „ez a püspök mintha nem a mi emberünk lenne”. Rossz színben tüntetik fel az emberek előtt, mintha csak ki akarnák fásasztani, kedvét akarnák szegni a küzdelemtől, amelybe belebocsátkozott. Akárha egy láthatatlan rendező rángatná a háttérből a szálakat a bíboros gúzsba-kötésére. Ezt a csöndes befejeztést jelezte egyébként már nyíltan az egyik római esti lap, amely szerint „lehetséges, hogy Pappalardo is titkos tagja a P2-es szabadműves-páholynak”.

Vinzenzo Noto, a Mondocattolico nevű hírügynökség igazgatója, Pappalardo közeli barátja, minderről így vélekedik: „Ez a vastkos hazugság is csak arra jó, hogy a püspököt az emberek számára kerüljön. Tessék csak figyelni: nemsokára szép számmal befutnak majd a legkülönbözőbb helyekre a névtelen levelek is. S a végén majd elkezdik mondogatni, hogy minek nekünk olyan ember, aki ennyi kényelmetlenséget hoz a nyakunkba. Neki is az lenne a legjobb, ha elküldenénk Palermóból.”

A diszkreditálás a maffia szokványos „munkamódszere”, de csak a kezdet.

Ezért vigyáznak úgy a püspökre.

GELLÉRT GÁBOR

Vendégek

Vivmányok és nehézségek

Nyáridőben Európa országújtait a turisták autókaravánjain kívül másfajta „népvándorlás” is benépesíti. Kontinensünk fejlett tőkés országaiból milliószám térnek haza szabadságra családjukkal együtt a vendégmunkások, akik közül a vakáció végén már mind többen maradnak otthon, s saját hazájukban igyekeznek munkához jutni. A hazatelepülési hullámot az váltja ki, hogy a fogadó országok jelentősebb összegű „végkielégítés-sel” igyekeznek megszabadulni a „vendégektől”, hiszen a magas munkanélküliség közepette egyre növekszik az idegenellenes hangulat, s a kormányoknak saját állampolgáraik bizonyos kategóriáinak foglalkoztatása is mind komolyabb problémát okoz.

Nyugat-Európában a hatvanas évek elején kezdődött a külföldi — elsősorban olasz, spanyol, portugál, török, jugoszláv és algériai — munkaerő tömeges foglalkoztatása, elsősorban olyan szakmákban, ahová a hazai munkaerőpiacon nemigen lehetett munkáskezet kapni.

Kölcsönös haszon

A vendégmunkások családja is áttelepült egy idő után a jólétet biztosító fogadó országokba. Ma a fejlettebb közös piaci államokban — elsősorban az NSZK-ban, Franciaországban, Belgiumban —, valamint Svájcban az ENSZ egyik jelentése szerint 6,6 millió külföldi dolgozik, akiknek háromnegyede nem a gazdasági integráció tagállamaiból érkezett. (Ismeretes, hogy a Közös Piac tagországai között szabad a munkaerő-áramlás, a közösségen belüli államok polgárai számára. Más kérdés, hogy e pozitív vivmány ellenére a krónikus munkanélküliség nem teszi lehetővé a munkavállalást tömeges méretekben.)

Érdekes módon a csaknem — kisebb-nagyobb megszakításokkal — egy évtizede tartó gazdasági válság elsősorban nem a vendégmunkások sorait tizedelte meg. Egészen a közelmúltig a munkanélküliség a vendégmunkások körében elenyésző volt, hiszen ők olyan területeken kaptak állást, amelyekért a hazai munkaerő még kereszti idején sem tolong. Végül is a külföldiek senkitől nem vettek el foglalkoztatási lehetőséget, ezért senki nem őket okolta a még mindig növekvő munkanélküliség kialakulásáért.

Nyugat-Európában a legtöbb vendégmunkást az NSZK foglalkoztatja, szám szerint 4,5 milliót, vagyis a hazai lakosság 7,5 százalékát. Franciaországban a „vendégek” száma 4,3 millió, ez megfelel az összlakosság 8 százalékának. A Svájcban dolgozó 750 000

VÁRAKOZÓ VENDEGMUNKÁSOK A DÜSSELDORFI REPÜLŐTÉREN

Az NSZK-ban a hazai lakosság 7,5 százaléka

külföldi az alpesi ország népességét 13 százalékkal toldja meg. Az elmúlt két évtizedben kialakult a vendégmunkások „vonulási sorrendje”, vagyis a fogadó államok állandó forrásból merítik őket.

Az NSZK-ban elsősorban törökök és jugoszlávok dolgoznak. Számuk 1,6 millió, illetve 650 000. Franciaországban a vendégmunkások többségét az algériaiak, a marokkóiak, a spanyolok és a portugálok alkotják. (Érdeemes megjegyezni, hogy az NSZK és Jugoszlávia néhány esztendővel ezelőtt megállapodást kötött a vendégmunkások alkalmazásának és jogainak, kötelesegeinek kérdésében.)

Természetesen nemcsak a fogadó, hanem a küldő országok is megtalálják számításait a vendégmunkások mozgásában. Az úgynevezett munkaerő-donor államok számára a vendégmunkás-rendszer több előnyt kínál: egyrésztől valamelyest levezeti a hazai foglalkoztatási gondokat, másrésztől viszont állampolgáraik hazautalásai jótékony hatást fejtenek ki a fizetési mérlegre.

A jugoszláv fizetési mérleg bevételi oldalán tavaly 4,8 milliárd dollárt könyvelhetett el a vendégmunkások hazautalásai révén, Olaszországban 3,2, Portugáliában 2,9, Törökországban pedig 2 milliárd dollár volt 1982-ben ez a szám.

Különösen nagyok ezek az összegek, ha a donorországok éves áru kiviteléhez viszonyítjuk: a vendégmunkások hazautalásai tavaly a török export 71, a jugoszláv és a portugál áru kivitel 70, illetve 64 százalékával voltak egyenlők. A számok azt sugallják, hogy a munkaerő exportja a leggazdaságosabb és legjövődélmezőbb kivitel az államkassza számára. Komoly likviditási gondokat okozna a vendégmunkások tömeges hazaküldése.

Feszültség és kötődés

Márpedig a jelek szerint egyre több vendégmunkásnak kell évtizedes távollét után hazatelepülnie. A tartós válság most már őket sem kíméli. A válságiparágakban — építőipar, textilipar, egyes elektronikai ágazatok — ugyanis a foglalkoztatottak közel 50 százaléka ma már külföldi, a gyárbezárások, a létszámcsökkenések tehát már a vendégmunkásokat is érintik. Ráadásul — elsősorban az NSZK-ban — az óriási integrációs erőfeszítések ellenére egyre erősödik a vendégmunkás-ellenes hangulat. (Különösképpen

a kulturálisan elhatárolódó „török blokk” szemben.)

Mindez nem kis feszültséget okoz a küldő és a fogadó államok között. Nemrégiben Ankarában török vendégmunkás-kongresszust tartottak, ahol a munkaügyi miniszter figyelmeztetett: „Bonn keserűen megbánja, ha nem lép fel az NSZK-ban tapasztalható idegengyűlölettel szemben”. A miniszter szerint a két kormány közösen kell lépéseket tenni a munkanélküliség leküzdésére, az NSZK-ban ugyanis már eléri a 120 000-et az utcára került török vendégmunkások száma. Birálat érte az NSZK-t Belgrád részéről is, amiért Bonn ösztönzi a jugoszláv vendégmunkások hazatelepülését. (Az NSZK-ban dolgozó jugoszlávok közül már 40 000-en vesztették el állásukat.)

A korábbi „vendégmunkás generációból” sokan tartósan letelepedtek az NSZK-ban, ők jogosultak a munkanélküli-segélyre. Aki 15 éve dolgozik az országban, nyugdíjra is jogosult, akinek pedig munkavállalási és tartózkodási engedélye van, az ingyenes orvosi ellátásban részesül, gyerekeit beiskoláztathatja, s nagyjából ugyanazok a jogok és kötelezettségek illetik meg, mint a hazai munkavállalókat. A vendégmunkások fizetése sok esetben alacsonyabb, mint a belföldi munkaerő javadalmazása, az alacsonyabb bér azonban még mindig sokszorosan magasabb vásárló erejű, mint amennyit otthon kapnának.

A fogadó országokban hatalmas vendégmunkás-kolóniák alakultak ki. Sok külföldi gyermeke már a fogadó országban született, illetve ott jár egyetemre, s ha szerencséje van, ott talál munkát. Egyre erősebb tehát a „vendégek” kötődése a munkát és jólétet biztosító országhoz, s ezért is okoz számukra megrázkódtatást az állástartalanság, illetve a kénszerhazatelepülés. Amennyiben jogosultak munkanélküli-segélyre, azt csak egy ideig folyósítják, állás nélkül viszont előbb-utóbb haza kell térni.

Franciaország ösztönzésül már 1977 óta mintegy 5000 dollárt fizet azoknak a vendégmunkásoknak, akik véglegesen hazatérnek. Eddig mintegy 150 000-en vették igénybe ezt a „végkielégítést”. A nyugatnémet munkaügyi miniszter július első napjaiban javasolta, hogy dolgozzanak ki egy 960 millió márkás csomagtervet, amelyből minden munkanélküli vendégmunkásnak 10 500 márkát folyósítanak, ha a végleges hazatelepülés mellett dönt.

Nem rózsásak a vendégmunkások kilátásai Nyugat-Európa más országaiban sem. Hollandiában és

Ausztáriában ma már törvény tiltja új külföldi munkaerők toborzását, Nagy-Britanniában gyakorlatilag lehetetlen munkavállalási engedélyt kapni, s hasonló a helyzet Belgiumban és Svájcban is.

Növeli a gondokat Spanyolország és Portugália küszöbönálló közös piaci tagsága. Ez a két európai ország jelentős munkaerőforrása a nyugat-európai gazdasági integrációnak. Amennyiben egy-két év múlva Madrid és Lisszabon „kapun belül” lesz, állampolgárait másfajta jogok illetik majd meg a többi tagországban, s számukra is lehetővé kell tenni a szabad munkavállalást.

Ha a vendégmunkás jó volt a gazdaság felvirágoztatása idején, akkor valamiképpen gondoskodni kell róla a lejtmenet időszakában is — vélekednek a kormányok, csak éppen nem találták meg a gondoskodás módjait.

Egyelőre a konjunktúra számotvető megelégnülése várta magára, de fellendülés idején is mindekelőtt a hazai munkanélküliek álláshoz juttatásáról kell majd gondoskodniok a nyugat-európai kormányoknak.

Európán kívül

Hasonlóan kedvezőtlenre fordult a világ más részein dolgozó vendégmunkások helyzete. Az olajgazdag arab államokban mintegy 4 millió külföldi dolgozik, közülük 2 millióan Szaúd-Arábiában. Libia, Kuvait, Irak, valamint az Egyesült Arab Emírátságok ugyan csak 2 millió vendégmunkásnak biztosít megélhetést. A külföldiek többsége Egyiptomból, Pakisztánból, Indiából és Dél-Koreából érkezett. (Jól jellemzi a helyzetet, hogy a vendégmunkások hazautalásai Szaúd-Arábiából tavaly meghaladták a 4 milliárd dollárt.)

Az olajjövödelemek csökkenésével, a fejlesztési tervek módosításával, a kiadások visszafogásával a jelek szerint véget érnek a külföldi dolgozók számára a „paradicsomi állapotok”. Az arab olajországok tömegesen küldik haza a vendégmunkásokat, s ezzel jelentős zavarokat idéznek elő a küldő államok pénzügyi helyzetében, s természetesen a dolgozók életkörülményeiben. (A hazautalások Egyiptom esetében például több mint kétszeresét tették ki az áruexport értékének, Pakisztánban ez az arány 80 százalék.) Váratlanul tovább folytatódik a vendégmunkások elküldése az OPEC arab tagországaiból, hiszen a kartell idei fizetési mérlege az előrejelzések szerint összességében 27 milliárd dollár hiánnyal zárul.

Súlyos gondot jelent az illegális vendégmunkások kérdése az Egyesült Államok kormányzatának. Becslések szerint az Egyesült Államokban 4–7 millió külföldi végleg engedély nélkül munkát, a „fekete munkavállalók” 60 százaléka mexikói, akik illegálisan léptek át a határt. A hivatalos vendégmunkások évente mintegy 8–10 milliárd dollárt juttatnak haza családtagjaiknak. A Mexikóból, Közép-Amerikából és a karibi térségből érkezettek minden feltételt és veszélyt vállalva keresnek — és általában találnak — munkalehetőségeket. Víznyomlag könnyen jutnak alkalmi munkához, ráadásul a munkaadó nem fizet adót utánuk, számukra így kifizetődő a „fekete” foglalkoztatás. A már idézett ENSZ-jelentés szerint a világon mintegy 20 millióra tehető a vendégmunkások száma.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Gazdagok

Panetta
véleménye

EGYDOLLÁROS BANKJEGY, KÖZEPÉN D. K. LUDWIG KÉPEVEL

Az „adakozás” dollármilliókban kimutatható haszonnal jár

A bankjegyre természetesen csak tréfás kedvű fényképész-mester illesztette be Daniel Keith Ludwig arcképét. A tréfa alapja: az idős ura szakértők az Egyesült Államok leggazdagabb emberének tartják, vagyonát két-milliárd dollárnál is többre becsülik. Ez már alaposan megcsappant vagyon — Ludwig körülbelül egymilliárd dollárt vesztett, amikor a hetvenes években összeomlott az a hatalmas brazil építőanyag-, főként épületfa-vállalkozás, amelynek egyedüli tulajdonosa volt. Ludwig egyébként több nagy hajózási vállalat tulajdonosa.

A dollárba illesztett saját fénykép elkészítését egyébként sokan megengedhetik maguknak, ki joggal, ki jog nélkül rendelheti meg igen sok amerikai fényképésznél — az egyik legutóbbi felmérés szerint az Egyesült Államokban 683 000 ember szerepel az adóhivatalok könyveiben úgy, mint legalább egymillió dollár vagyon tulajdonosa. Milliárdosként 1983 elején tizennygy személyt tartottak nyilván. A már említett hajózási vállalkozó, D. K. Ludwig után rögtön Gordon Peter Getty következnek: ő örökölte 1,4 milliárd dolláros vagyonát. A vagyon olajüzletekből származik, maga G. P. Getty már nem foglalkozik üzlettel, a kamatokból él.

Az olaj a legtöbbször emlegetett dolog ebben a milliárdosnévsorban. A harmadik helyen szereplő Perry Richardson (kerekek egymilliárd dollár) csakúgy az olajüzletből gazdagodott meg, mint a lista negyedik, ötödik, nyolcadik, kilencedik és tizedik helyén szereplők. Mindannyian ugyanannak a családnak tagjai. Öten összesen több mint ötmilliárd dollár vagyon mondhatnak a magukénak: Margaret Hunt-Hill, Caroline Hunt-Schoellkopf, Lamar Hunt, William Herbert Hunt és Nelson Bunker Hunt — részben ma is az olajiparban és kereskedelemben tevékenykednek vagy örökösöként jutottak olajból származó vagyonukhoz. Kivétel Caroline Hunt-Schoellkopf — ő az örökölt százmilliókat tovább növelte, férje a hotelszakmában szerzett újabb vagyon.

A milliárdosnévsor hatodik helyén szereplő Philip Anschutz megint csak olajüzletben gazdagodott meg, a hetedik — nevével nyugati édességboltok polcairól kiáltó feliratokból sokan ismerik — Forrest Mars jr. (azaz az ifjabb) az édesiparban, csokoládégyárai hasznából rakta össze a milliárdot.

Csak a névsor vége felé bukkan fel egy modernebb iparág. A tizenegyedik helyen szereplő David Packard a számítógépgyártás egyik legnagyobb cégének társtulajdonosa. A tizenkettedik helyen újra az olaj bukkan fel: Marvin Davis milliárdja is ebből származik.

A nemritkán a szupergazdagság szinonimájaként emlegetett Rockefeller család egyik tagja, David, a bankár, csak a tizenharmadik helyen szerepel a listán. A vagyon forrását a névsorban így jelölik: „örökség, ingatlanüzletek”. A világszerte nyilvántartott amerikai milliárdosok névsorát a tizenegyedik helyen álló Walter H. Annenberg újságkiadó zárja.

A lista természetesen nem pontos: nagyon sokan vannak, akik vagyonukat a család legkülönbözőbb (nem is azonos nevet viselő) tagjainak nevével vezetett vagy titkos bankszámlákon tartják — így egyszerre bújnak ki az adófizetés kellemetlen kötelezettsége, és a nyilvánosság nemegyszer kínos ellenőrzése alól.

Amikor a listavezető, Daniel Keith Ludwig a hetvenes évek derekán egymilliárd dollárt vesztett azon, hogy az Amazonas-del-

tában működő épületfa-birodalma összeomlott, hónapokon keresztül írtak róla a lapok. Pár éve, amikor az olajmilliárdos Hunt család két tagja több száz millió dollárt vesztett néhány nap alatt egy ezüstspekuláción, szintén kínosan sokat beszéltek róluk.

A leggazdagabb amerikaiak listája azonban kissé meglepetést okoz: a névsorban csak a magánvagyonok, kimutatható, megadóztatható vagyonok szerepelnek.

Más kimutatások rejtik a részvényvagyon, az úgynevezett alapítványokat, amelyek eleve adómentesek, tehát a dúsgazdagok számára különösen csábító lehetőséget nyújtanak arra, hogy vagy névtelenül maradjanak, vagy „fényt és becsületet” szerezzenek nekik. (A Rockefeller család százmilliókat költött az évszázad eleje óta a New York-i Metropolitan Museum támogatására, a híres és gyönyörű Rockefeller Center felépítésére és ők fizették a legutóbbi tőkés csúcstalálkozó színhelyének, Williamsburgnek egyáltalán nem olcsó restaurálási számláját. Az efféle „adakozás” dollármilliókban kimutatható haszonnal jár: ez a haszon nemcsak adókedvezményekben és állami megrendelésekben jelentkezik, hanem olyan üzleti lehetőségekben, amelyek csak ezek a már amúgy is milliárdos családok előtt nyílnak meg.)

Minden év végén elkészül az ötven legnagyobb amerikai iparvállalat rangsora, az évi forgalom és a tiszta haszon kimutatásával. Már esztendőket óta az Exxon olaj-

cég áll az élén (közel ötmilliárdos évi haszonnal), nyomában a General Motorsszal (hárommilliárdnyi tiszta haszon), újra egy olajcég, a Mobil következik, majd a Ford Motor után megint három olajcég, a Texaco, a Standard Oil of California és Gulf Oil neve olvasható a listán.

A többiek, a még milliárdos kategóriában: az IBM (International Business Machines) a General Electric, a ITT (International Telephone and Telegraph), az Atlantic Richfield és a Shell Oil. Közvetlenül a milliárdos határ alatt van a Du Pont de Nemours, az Eastman Kodak, a Standard Oil of Ohio. Ha meggondoljuk, hogy például a Standard Oil különböző vállalatirásainak részvényeiből igen sok van a Rockefeller és a Hunt család birtokában, akkor érthető, hogy világgazdaság jó szakemberei nem fogadják el a már említett „tizennygy leggazdagabb” listáját hibátlanul öszinteként...

Nemrég amikor országos polgármester-konferencia volt Washingtonban, Coleman Young, Detroit polgármestere egyetlen szót sem szólt a szupergazdagokról és a gazdagokról, azonban idézte ugyanannak a statisztikának egy másik számadatát, amely szerint az Egyesült Államokban 683 000 milliómost tartanak nyilván. Ez a számadat azt mondja el, hogy a gazdag Egyesült Államokban jelenleg harminckét millió ember él nyomorszámban. „Városaink leggyorsabban, legalattomosabban terjedő problémája immár nem a bűnözés,

hanem az éhség” — jelentette ki Coleman Young.

Kalifornia állam 16. választókörlete (Carmel Valley) küldte be a képviselőházba a demokrata Leon A. Panettát, akit a képviselőház mezőgazdasági bizottsága élelmezési albizottságának élére választott. Panetta néhány képviselőtársával az országban tett körutat, hogy a szegényellátás helyzetét megvizsgálják. „A szegénykonyhák, étkeztetőhelyek az elmúlt két évben 400—500 százalékkal voltak kénytelenek növelni a kiadott adagok számát. Az ország az éhséggel mint egyre súlyosabb problémával kerül szembe” — mondta a demokrata képviselő. 1969-ben még csak 1,1 milliárd dollárt kellett a munkanélküliek, nyomorszámban élőkhöz számára rendszeresített (bizonyos alapélelmiszerekre szóló) élelmiszerutalványokra fordítani. Ez az összeg 1981-ben 16 milliárd dollár volt; a múlt évben a Reagan-kormány takarékosági intézkedései során ezt 15,4 milliárd dollárra nyomták le. Az idén, előzetes számítások szerint 17,8 milliárd dollárt fordítanak utalványokra.

Egy washingtoni riportból, amely az ilyen élelmiszerutalványok bevéltásáról készült. „A sorban Elsa Kennedy következik. Atnyújtja munkanélküli-igazolványát, ... szinte nem is hallja a kérdéseket, egy hordozható tévékészülék képernyőjére bámul. A készüléket egy másik sorbanálló kapcsolta be. Reggel kilenc óra van, kezdődik az a milliárdnyi háziasszony által kedvelt tornaműsor, amelynek ez a jelszava: »légy karcsú éhezés nélkül«...”

EMLEKEZTETŐ

Néhány esztendővel ezelőtt még azt mondták: Szaúd-Arábia nemcsak a világ egyik leggazdagabb országa, hanem ez a gazdagság mindig csak növekedni fog. (1978-ban az egy főre eső jövedelem a mintegy nyolcmillió lakosú országban 9330 dollár volt. Összehasonlításképpen: a körülbelül azonos lakosságszámú Ausztriában mintegy 5500 dollár, a valamivel népesebb Görögországban ez az összeg 2800—2900 dollár volt.) Ebben az országban nincs adó; a lakosság csak a jövedelmének 2,5 százalékát fizeti be az államkasszába — ez az iszlám által előírt zakat, amit nehéz lenne adónak minősíteni. 1982-ben 70 milliárd dollár volt Szaúd-Arábia bevétele az olajkivételből — ez az összeg 1983-ban az előrebecslések szerint nem lesz több 45 milliárd dollárnál. (1979-ben az ország körülbelül ötszázmillió tonna nyersolajat adott el, tartalékait ma mintegy húszmillió tonnára becsülik, ez a világ most ismert kőolajkészletének egynegyede.)

Aba al-Hail pénzügyminiszter nemrég kijelentette: „Eddig az ország minden polgára akkor is pénzt keresett, ha nem volt képzett vagy kvalifikált. Most szakmát kell tanulnia és ez rendben van így, mert itt az országban egyik percről a másikra fogyasztói társadalom alakult ki.” (Az 1975-ben indult első ötéves tervben kezdődött meg az iparosítás — akkor 143 milliárd dollárt kívántak fejlesztési célokra fordítani; ennek nagy része ipari beruházás volt. Öt olajvezetési üzem építése, több száz kilométer új olajvezeték

építése, néhány tengervíz-sótalanítómű és mintegy százezer lakás volt a tervelírányzat — pontosan teljesítették, sőt bizonyos infrastrukturális beruházások esetében túlteljesítést jelentettek.)

Az idén áprilisban kezdődött gazdasági érve 225 milliárd riál (3,40 riál egy dollár) bevétel és 260 milliárd riál kiadás szerepel a költségvetés-elírányzatban; ez a 35 milliárd riál hiány már a harmadik, 1972 óta még két költségvetési időszakban fordult elő.

Természetesen tekintetbe kell venni, hogy Szaúd-Arábiának a fantasztikus mennyiségű olajtartalék (s a mintegy hárommillió köbméter földgázkészlet) mellett igen jelentős arany és valutatartalékai, és az Egyesült Államokban, valamint a Német Szövetségi Köztársaságban nagy befektetései és részvénytulajdonai vannak. (A hetvenes évek végén az arany- és valutatartalék több mint 25 milliárd dollár volt, a két említett országban levő szaúd-arábiai befektetések értékét 35—40 milliárd dollárra becsülték.)

Nyugat-európai gazdasági szakemberek Szaúd-Arábiából szerzett értesülései szerint hamarosan felülvizsgálják mind az állami szubvenciókat, mind az importvámokat. Jelenleg a legfontosabb élelmiszerek, a víz, az áram árát szubvencionálják, állítólag ezek közül csak az ivóvíz ártámogatása marad meg. Az importvám (néhány luxuscikk kivételével) eddig 3 százalék volt, ennek megháromszorozását tervezik.

Adatcsapolók törzse

A „titkos háború” új frontja
„Művészek” és technológiai csodák

Az új termékek, eljárások létrehozásában, valamint kifejlesztésében érdekelt fejlett tőkés országok vállalatok első számú közellensége másfél évtizede még a kasszaforrás volt. Nem is annyira a páncélszekrényekben tartott készpénz vagy értékpapírok elrablása, hanem a szigorúan őrzött műszaki dokumentációk „megcsapolása” okozott sok fejfájást az élen haladó vállalatok vezetőinek, biztonsági szakembereinek. Pedig a hatvanas évek végén az ipari kémkedés, a műszaki és gazdasági adatok ellopása gyermekcipőben járt ahhoz képest, amilyen háborút ma folytatnak a versenytársak egy-egy információ megszerzéséért.

A műszaki fejlődés rohamos gyorsulásával, valamint a gazdasági válság elhúzódásával párhuzamosan a fejlett tőkés országokban a gazdasági növekedést is befolyásolni képes tényezővé lépett elő az ipari kémkedés, a műszaki és a gazdasági adatokra vonatkozó hírszerzés. Mindehhez persze olyan technikai eszköztár kifejlesztésére volt szükség, amely már-már a tudományos-fantasztikus regények határát súrolja.

Önfejlesztési folyamat

Az elmúlt esztendő nyarán nagy port kavart az FBI leleplezése: a japán Mitsubishi és a Hitachi cégek tucatnyi alkalmazottját tartóztatták le az USA-ban azzal a váddal, hogy 650 000 dollárt adtak egy cégnek az IBM számítógépprogramokkal kapcsolatos, illegálisan szerzett információkért. (Emlékeztet, hogy a titkokat kiszolgáltató „vállalat” a Szövetségi Nyomozó Iroda által szeptemberben létrehozott, a nyúlának a bokorból való kiugrasztását szolgáló fiktív cég volt.) A botrány viharai ugyan már elültek, következményei azonban nem. A japán óriásvállalatokat nem elhanyagolható erkölcsi kár érte, hiszen a kipattant kémakció után sokan tették fel a kérdést: vajon hogyan tettek szert a szigetország cégei a mikroelektronika területén előnyre, s vajon „made in Japan”-e az onnan származó technológia. (Nyílt titok volt korábban is, hogy a japánoknak főként a számítógépekhez kapcsolódó szellemi termékekkel, az úgynevezett „szoftverrel” van gondjuk, és ezért már hosszabb ideje olyan berendezéseket igyekeztek létrehozni, amelyek az IBM programjait felhasználhatják.)

A Tokio számára oly kínos ügy azonban csak a jéghegy csúcsa volt. A résztvevők ezúttal rajta-vestettek, de továbbra is ezerszám-

SZÁMÍTÓGÉPES ADATFELDOLGOZÁS (IBM-TECHNOLÓGIA)

Készakarva hibákat rejtenek el a programokban

ra maradnak homályban az ipari és gazdasági hírszerzés esetei a konkurens cégek között. (Szerény becslések szerint az amerikai vállalatoknak az ipari kémkedés évente mintegy 10 milliárd dollár közvetlen bevételkiesést okoz.)

A japán kémbotrány óta a „Szilícium Völgyben” — így nevezik azt a kaliforniai területet, ahol az amerikai mikroelektronikai ipar nagyjai „sűrűsödnek” — megszigorították a biztonsági intézkedéseket. A gyárakat látogató külföldi szakembereket — ha egyáltalán kapnak belépési engedélyt — közelébe sem viszik a kutatólaboratóriumoknak, minden lépésüket kamerák és a melléjük állított rendszerek hada ellenőrzi.

„Poloskák” és elit

Az ipari kémkedés eszköztára az elmúlt évtizedben forradalmi változást élt át. A korszerű technika — miután elhagyja a nagy cégek kutatólaboratóriumait, általában hamarosan — bevonul az ipari hírszerzés fegyvertárába, s innen indít illegális támadást létrehozói ellen. Egy „kémfegyver” megjelenése után rövidesen piacra kerül az elleneszköz is. Így a kémkedési „iparág” önmagát fejleszti tovább hatás-ellenhatás alapon.

A számítógépipar maga termelte ki a saját kiképzésére legalkalmasabb eszközöket. Napjaink mikroelektronikája lehetővé teszi, hogy miniatürizált adókat — úgynevezett „poloskákat” — rejtsenek faliképzőbe, ruhafogasokba vagy könyvek kötésébe. A lehallgatás titka — véli egy amerikai szakértő — az, hogy a „poloska” ártalmatlannak nézzen ki. Ahogy terjed az üzleti életben a gátlástalan lehallgatás, úgy növekszik a „lehallgatók lehallgatására” specializált szakemberek száma és jövedelme. Az öt esztendővel ezelőtt alapított amerikai CCS cég (1981-ben) egyetlen év alatt 30 millió dollár bevételhez jutott a

lehallgatást leleplező különleges aktatászkáinak eladásából.

Az ipari kémkedés lehallgatási ágába bevonult a lézertechnika is. Ma már nem kell belopózni a versenytárs irodájába, s ott elrejtteni a parányi mikrofonokat, hanem elég kívülről lézersugarat irányítani az ablakra. A sugár észleli azokat a rezgéseket, amelyeket a bent folyó tárgyalás hangjai az ablaküvegen okoznak. A rezgéseket — vétel után — számítógép értékeli ki. A lehallgatásnak ez a módszere azonban meglehetősen költséges. Egyelőre olcsóbbnak tűnik egy 50–100 dolláros „poloska” telepítése.

sorban a szóban forgó kutatási területre is. No meg nem árt arra vigyázni, hogy a szalag ne tűnjön el az egyébként jól őrzött géptermekekből. A számítógépek „megcsapolását” ezért sok esetben szelőknek álcázott programtolvajok, vagy éppen a komputer kezelői végzik.

A számítógépcsapolás ellen újabb nemcsak figyelőberendezéssel, hanem számítógépekkel is védekeznek. Készakarva hibákat rejtenek el a programokban, s mire a tolvaj rájön, hogy melyik is az „igazi”, rendszerint már késő. Vannak úgynevezett „elhárító” számítógépek is, amelyek a félrevezetést, a felismerhetetlenséget szolgálják. Szakemberek véleménye szerint napjainkban mind nehezebb „belenyúlni” a számítógépekbe, az elhárítás ugyanis — igaz, nem kis költségek révén — egyre tökéletesebb. A bankok azonban mégis rettegnek a számítógépes bűnözéstől. Az elmúlt évek során ugyanis túl sokszor fordult elő az óceán mindkét partján, hogy az alkalmazottak egy része az adatok parányi megváltoztatásával mind nagyobb összegeket „szívott le” a pénzállományból. Elég csak egy utasítás megváltoztatása a programon, s a pénz a saját számlára áramlik. A számítógép-revizorok művészetnek tartják az ilyen bűnözők lefűléését, a milliányi adat közül ugyanis szinte lehetetlen kiszűrni a hamisat.

Sok kellemetlen órát szerez a konkurrencia irányította számítógépes bűnözés az amerikai és a nyugat-európai cégek mérlegadataival foglalkozó szakembereinek. Régi trükk: a versenytársat úgy is nehéz helyzetbe lehet hozni, ha elterjesztik róla, hogy anyagi gondjai vannak. Az éles verseny, a piacért folytatott „részesedési háború” egyes cégeket attól sem riaszt vissza, hogy meghamisítsa a másik könyvelését, hamis adatokat csempésszen a számítógépbe.

Kormányintézkedések

Az ipari és a gazdasági kémkedés elburjánzása és nemzetközivé szélesedése arra készíteti a fejlett tőkés országok kormányait, hogy az adatvédelemmel központilag is foglalkozzanak. A műszaki és a gazdasági adatok, titkok védelme elsősorban a vállalatok, kutatóintézetek nem kevés pénzt felemészítő feladata. Egy pont után azonban már állami feladat is, különösen akkor, amikor a hírszerzés mértéke országos, nemzetgazdasági károkat, esetleg lemaradást okozhat. S a jelek szerint ez a pont elérkezett.

A Közös Piac brüsszeli bizottsága várhatóan még az idén kidolgozza a Tizek egységes adatvédelmi szabályzatát, amely nemcsak az integráció titkos gazdasági adataira vonatkozik majd, hanem igen szigorúan szabályozza a cégek és a pénzüntézetek, valamint a kutatóhelyek adatvédelmi köteleseit is. Az Egyesült Államokban is szigorítani szándékoznak az adatvédelmi törvényt, hiszen túl sok külföldi cég tart fenn — egyes vállalat, képviselő, ügynökség vagy más formában — „őrhelyet” az országban.

Az adatvédelem megszigorításától nem lehet azt várni, hogy megszűnik a nem politikai vagy katonai jellegű hírszerzés. Mindenesetre nehezedni fognak a hírgyűjtés, komputerbűnözés feltételei, de a „birodalom” várhatóan majd „visszavág”.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Pretoria egyik legforgalmasabb helye a Nedbank Square. Körös-körül lakóépületek és hivatalok, közöttük a dél-afrikai légierő főhadiszállása. Bejárata előtt géppisztolyos ejtőernyősök strázsáltak, akik ezen a péntek délutánon is egykedvűen bámulták a hömpölygő tömeget.

Május 20-án délután két perccel fél öt előtt a légierő főhadiszállása előtt parkírozó kék Alfa Romeo-ban hatalmas erejű pokolgép robbant. A tér egyetlen pillanat alatt valóságos csatatérre vált. Úveg-törmelék hullott alá a magasból, sebesültek javszékelttek, autók borultak lángba a robbanás következtében, felismerhetetlenségig szétrocsolt áldozatok hevertek szanaszét az aszfalton.

A rendőrség pár perc alatt lezárta a teret. Húszegynéhány mentőautó érkezett a helyszínre, miközben újabb pánik tört ki. Egy véres ingű férfi üvöltözni kezdett: „Újabb bomba, újabb bomba!” Utóbb kiderült, az idegei mondták föl a szolgálatot...

Tizennyolc halott és 217 sebesült — néhánynak az állapota pretoriai közlés szerint életveszélyes —, ez a robbanás mérlege. Magnus Malan tábornok, hadügyminiszter a fajüldöző rendszer kormánya nevében sietve kijelentette: „Ez a bűntett része a kommunisták Dél-Afrika ellen indított háborújának.” Roelof Botha külügyminiszter egy rádióinterjúban azzal fenyegetőzött, hogy Pretoria „reagálni fog” a főváros központjában végrehajtott merényletre. Le Grange belügyminiszter — akinek a hivatala cinikus módon „a nyugalom és a rend minisztériuma” névre hallgat — nem sokkal később annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a pokolgépet vagy az ANC (Afrikai Nemzeti Kongresszus) vagy a Pánafrikai Kongresszus, a PAC (amely 1958-ban vált ki az ANC-ből), netán az ugyancsak illegálisba kényszerült kommunista párt kommandója helyezte el.

Alig két és fél nap telt el a pretoriai véres események után, amikor hétfő hajnalban dél-afrikai harci gépek megtorló támadást intéztek Matola, a mozambiki főváros: Maputo egyik elővárosa ellen. Az azonos nevű folyó partján elterülő városka alig tíz kilométerre fekszik Maputótól. Egyszer már lecsaptak rá a dél-afrikai vadászbombázók: 1981 januárjában három háztömböt vettek tűz alá, amelyben pretoriai feltételezések szerint az ANC tagjai laktak. Most öt-hat — más jelentések szerint tíz — Impala típusú harci gép támadta mélyrepülésben a várost.

A dél-afrikai légierő egyik ezredese — ellentétben a szemtanúkkal — azt állította, hogy a gépek bombát nem dobtak célpontjaira, viszont száznál több rakétát lőttek ki. Mindössze két percig tartott a támadás. Hat állítólagos ANC-bázis ellen vetették be a fajüldöző rezsim légierejét. A szóvivő szerint valamennyi gép sértetlenül visszatért támaszpontjára. Szemtanúk viszont egy dél-afrikai gép lelövéséről számoltak be.

Mint José Luis Cataco mozambiki tájékoztatói miniszter nem sokkal a barbár terrortámadás után tartott nemzetközi sajtókonferenciáján elmondta, Matolában jelenleg semmiféle támaszpontja sincs az ANC-nek. „Az akció szervesen illeszkedik abba a háborúba, amelyet Dél-Afrika folytat gazdasági és katonai eszközökkel Mozambik és más környező afrikai államok ellen. A pretoriai légierő ismét súlyos provokációt hajtott végre, megsértette hazánk

PRETORIAI TÁMADÁS UTÁN

A frontállamok türelme fogytán van

szuverenitását” — állapította meg a miniszter.

Hatan meghaltak és mintegy negyvenen megsebesültek a hajnali támadásban. Két kisgyermek — egy két- és egy hatéves —, két asszony, közülük az egyik állapotos, valamint két férfi vesztette életét, az utóbbiak egyike dél-afrikai menekült. A dél-afrikai gépek — mint az ANC képviselője rámutatott — Matolában legfőképpen a gerillamozgalom élémiszer- és ruharaktárait vehették tűz alá, amelyeket a menekültek számára tartanak fenn. Egyébként Mozambik területén nincsenek a szervezetnek katonai támaszpontjai — fűzte hozzá nyilatkozatához. Az ANC londoni képviselője szerint a támadást jóval azt megelőzően készítették elő, hogy Pretoriában pokolgép robbant.

(Az ANC egyébként ugyancsak hétfőn bejelentette: egyik különítménye hajtott végre a merényletet Pretoria belvárosában, a Nedbank Square-en. A szervezet szóvivője közölte: most már „nyílt fegyveres harc” folyik Dél-Afrika

népe és a fajüldözők hadserege között. Mindenesetre figyelemreméltó változást jelent az akció a korábbi harcmodorhoz képest. A 60 kilogramm robbanóanyag nemcsak a légierő főhadiszállásán okozott súlyos károkat — az épület földszintje és első emelete beomlott —, hanem a szemközti irodaházat is megromgálta, ahol a dél-afrikai haditengerészet egyik fontos parancsnoksága székel. A károkat több millió randra becsülik. Egybehangzó vélemények szerint az ANC legutóbbi pretoriai akciója a legjelentősebb és a legvakmerőbb gerillatámadás, amely a fajüldöző rendszert fennállása óta érte. Jellemző viszont, hogy Pretoria „megtorló intézkedése” világszerte nagyszabású tiltakozást váltott ki.)

A TASZSZ hírügynökség a múlt pénteken nyilatkozatban ítélte el a Mozambik ellen május 23-án végrehajtott dél-afrikai légitámadást és biztosította a mozambiki népet a Szovjetunió támogatásáról.

A brit kormány nevében Fran-

Mozambik

Bombák

Pretoria bosszúja

cis Pym külügyminiszter, az olasz kabinet képviselőjében Emilio Colombo külügyminiszter éles szavakkal ítélte el a semmivel sem igazolható terrortámadást, az agresszió eszkalációját. Franciaországban és Egyesült Államokban a külügyminisztérium szóvivője nyilatkozott hasonló értelemmel.

Érthető okokból rendkívül szenvedélyes hangon reagáltak Pretoria újabb provokációjára az afrikai politikusok. Joaquim Chissano mozambiki külügyminiszter az ENSZ székhelyén rövid megbeszélést folytatott Pérez de Cuellaral, a világszervezet főtákarával. Bejelentette: nem áll szándékukban panaszt tenni a Biztonsági Tanácsban. „Más lehetőségeink is rendelkezésre állnak, hogy a provokációra válaszoljunk” — nyilatkozta a külügyminiszter. Daniel Arap Moi, az Afrikai Egységsszervezet elnöke, Kenya államfője az ENSZ alapokmánya durva megsértésének és népirtásnak nevezte Pretoria lépését. Több más afrikai politikus hasonló hangnemen bírálta Dél-Afrikát.

Ha a közeli hetekben Addisz-Abebában sikerül megrendezni az Afrikai Egységsszervezet belső viták miatt többször elhatalasított csúcstalálkozóját, azon bizonyára megkülönböztetett figyelmet szentelnek az újabb pretoriai agressziónak. Úgy tűnik, a Dél-Afrika szomszédságában fekvő frontállamok türelme fogytán van.

GYAPAY DÉNES

EMLÉKEZTETŐ

Hatvan esztendővel ezelőtt, 1923. június 9-én fasiszta államcsíny rázta meg Bulgáriát. Az első világháború után forradalmi sztrájkharcokban a kommunisták pártja és a Földművelés-zövetség erőteljes politikai hatására a burzsoázia hagyományos pártjai lemondtak a hatalomról a Földművelés-zövetség javára. Ennek vezetője, Alekszandr Sztambolijszki alakított először koalíciós, majd csak híveiből álló kormányt. A Sztambolijszki-kormány polgári demokratikus reformokat hozott, ezek nagy része erőteljesen sértette a nagyburzsoázia érdekeit — de a Sztambolijszki-kormány harcolt a kommunisták ellen is. Ez a furcsa politika — egyszerre szembeállni a nagyburzsoáziával és a proletariátussal s valamiféle „önálló paraszthatalom” ábrándjának kergetése — megkönnyítette a fasiszták államcsínyét.

Az 1923. júniusi katonai puccs a bolgár nagyburzsoázia, a hadsereg és felfegyverzett fasiszta csoportok együttműködésével és III. Borisz cár tudtával és jóváhagyásával ültette a kormányelnöki székbe a nyílt terrorista diktatúrát meghonosító, a finánciókét szolgáló Alekszandar Cankov egyetemi tanárt. Cankov kormányra felszámolta azokat a kispolgári jellegű vívmányokat, a polgári demokratikus reform kezdeti intézkedéseit is, amelyeket a Földművelés-zövetség vezetett be.

A Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottsága eleinte hibásan ítélte meg a júniusi fa-

siszta hatalomátvételt, és a puccs megítélésében „semlegesnek” nyilvánította magát, azt állítván, hogy a küzdelem csak a városi és a falusi burzsoázia között indul. A téves helyzetértékeléssel szemben két vezető bolgár kommunista lépett fel, Vaszil Kolarov, aki 1923-ban a Komintern titkáraként is tevékenykedett és Georgi Dimitrov, a párt később legendás hírű vezetője. A júniusi fasiszta puccsra a leghaladóbb munkások azonnal választottak: a plebeini munkások a kommunista Aszen Halacsev vezetésével foglalták el városukat, a pazardzsiki járásban a kommunisták egy része együtt küzdött Sztambolijszki miniszterelnökkel, akit az ellenforradalmárok később meggyilkoltak. Az 1923. augusztus elején tartott központi bizottsági ülésen Dimitrov és Kolarov már győzelemre juttatta a helyes álláspontot. Ekkor döntöttek úgy a kommunisták, hogy meg kell teremteni az összes antifasiszta erők egységét és fegyveres felkelést kell szervezni a Cankov-kormány ellen. A fegyveres felkelés 1923. szeptember 19–29. között kiemelkedő sikereket ért el, mindenekelőtt Ferdinand városkában (ma: Mihajlovgrad — innen irányították a felkelést Dimitrov és Kolarov), de a hónap végére a túlerő és az elméleti, valamint taktikai hibák miatt elbukott. A fehérterror időszakát következett — a kommunisták vezette 1944. szeptember 9-i felkelésig a bolgár kommunisták, a haladó erők mély illegálisban küzdöttek a szabad jövőért.

„Coke az igazi” — hangzik a jelszó a televízió hirdetéseiben, köszön vissza a plakátokon. Aligha van azonban az üzenetnek hatása azokra, akik a konkurrencia, a Pepsi hívei. Ők ugyanilyen módon kiáltják: „Pep-sit, most!”, és a zenés-énekes film-ben vidám fiatalok egy csoportja tűnik fel, ők a „Pepsi nemzedé-ke”. A gyakorlatban fogyasztó pe-dig csak kapkodja a fejét. Nem csoda, hisz az USA-piacon nap-jainkban 235-féle üdítő italból vá-logathat. A gyárak között a hir-detési háborúnak megvan a tétje. Tavaly az Egyesült Államokban 25 milliárd dollár összegben adtak el üdítőket. Ez két és félszerese a világhírű Eastman Kodak fotó-cikkforgalmának és harmincszo-rosa az USA-ban évente forgal-mazott szoftverek értékének. Nem csoda, hogy a piac két óriása, a Coca-Cola és a Pepsi együttesen több mint félmilliárd dollár köl-tenek évente hirdetésre, új ter-mékeik bevezetésére.

Mostanában különösen indokolt a hirdetés, a vonakodó fogyasztó meggyőzése. Az elmúlt hét hó-napban ugyanis több mint 80 új üdítő került az üzletek polcaira, az éttermek hűtőszekrényeibe. Az új márkák kemény harcban van-nak a régiekkel. A kiskereskedel-mi hálózatnak ugyanis — itt fogy az alkoholmentes italok 52 száza-léka — arra nincs lehetősége, hogy valamennyi márkának folyamato-san helyet biztosítson a polcokon. Márpedig csak azt veheti meg a szomjas fogyasztó, amit lát. A hű-tőpulton nem található márka után csak legelszántabb hívei próbálnak meg érdeklődni. A helyért folytatott versenyben a nagy cé-gek nyilvánvalóan előnyben van-nak, költségvetésük ugyanis meg-engedi különféle „öszöntzők” al-kalmazását.

1971-ben, amikor az USA-ban 2,5 milliárd egységnyi (üveg, fém-do-boz stb.) üdítőt eresztettek le a fo-gyasztók a torkukon, a forgalma-zott mennyiség negyede volt Coke, 17 százaléka Pepsi. A rangsorban ezek után a Magyarországon ke-véssé ismert, kesernyős-citromfű Seven-Up, majd a Royal Crown által gyártott RC-cola következik, ez utóbbi súlya a piacon már csak 4 százalékos. 1982-ben 4,3 milliárd darab üdítő fogyott és a jelek sze-rint a rangsorban jelentős válto-zás nem történt. Változatlanul a Coke a listavezető 24 százalékkal, míg a Pepsire 18 százalék esett. „Bronzérem” jutott ismét a Seven-Upnak, míg a negyedik helyre a Dr. Pepper nevű márka tört fel. (Érdemes megjegyezni, hogy a rangsor márkák és nem gyártók szerint készült. A Coca-Cola ter-mékei közül tavaly a „tíz legel-terjedtebb” listájára a Coke-on kí-vül felkerült még a Sprite és a kalóriaszegény Tab is, míg a Pep-sicót a versenyben a Pepsin kí-vül még a Mountain Dew és a Diet Pepsi képviselte.) A számok szerint tehát a piacon a nagy ne-vek dominálnak, minden gyárt-mányukat figyelembe véve a Co-ca-Cola és a Pepsico a forgalom mintegy 60 százalékat bírja.

A forgalmazott nedűnek mint-egy 60 százaléka ugyancsak kóla típusú, vagyis: koffeintartalmú. A vevők egy részében az elmúlt idő-szakban a koffeintartalmú üdítő-vel szemben kialakult ellenállás sok gyártó természetesen igyeke-zett üzletileg is kihasználni. A már említett Seven-Up piaci ré-szesedése például csökkenőben volt, amikor a dohányüzletben ér-dekelt Philip Morris ügyes hir-de-tési kampánnyal ismét növelni tudta a vevőkört. A jelszó a kö-vetkező volt: a Seven-Upban koffein sohasem volt és sohasem lesz. A változatlan ízű és árú nép-szerúsége egyszerűen megnöve-

kedett. Ugyanezt az utat persze a Coca-Cola nem választhatja. Ha ugyanis azzal alkarnák növelni az érdeklődést koffeinmentes márkáik iránt, hogy a koffein ártalmas az egészségre, úgy a taktika valószí-nűleg visszaütne. Leesne hirtelen a Coke és társai forgalma. A vállalat tehát „nem lihegi túl a dolgot”. Mindez nem jelenti azt, hogy a hagyományos ízek élvezete bármilyen szempontból is kocká-zatos lenne. Kevesebb a veszteni-valója a Royal Crownnak, mely 1980-ban jelent meg a koffein-mentes RC 100-as márkával és — a vállalat vezetőinek nyilatkozata szerint — az egyéb márkák ked-velőit is csábítja. A Pepsi kezdet-ben úgy nyilatkozott, hogy bizo-nyos mennyiségű koffein fogyasztása egyáltalán nem ártalmas, az ingadozó vevő tehát nyugodtan tartozhat a „Pepsi-nemzedékhez”. Később azonban a vállalat kény-telen volt felismerni, hogy „útó-védharca” reménytelen, a koffein-ellenes pszichózist üzletileg ki kell használni. Ezek után került arra sor, hogy 1982 júliusában az üz-letekben megjelent a Pepsi kaló-riaszegény változata, de immár koffeinmentesen. A piaci jelenté-sék igazolták a döntést, a koffein-mentes kólák piacának mintegy fele már a Pepsicóhoz tartozik. (Te-gyük persze hozzá, a 15 milliárd dollár értékű, tavaly elfogyasztott kólából mindössze 200 millió a koffeinmentes változat.) A Co-ca-Cola három új koffeinmentes ita-la is bevezetés előtt áll, a ver-senytársak közül említést érdemel még a Dr. Pepper. Ezt az italt 1985-ben kísérletezték ki a Texas állambeli Wacóban. A városka 100 000 lakosa azóta is hűséges maradt kedvenc italához, évente, fejenként és átlagosan 300 üveg-gel hópint le.

A koffeinmentes üdítők mellett a gyárak a kalóriaszegénység han-goztatásával kísérlik a vásárlók figyelmét felkelteni. Szükség is volt a változtatásra, hisz a statisztikák szerint a piac lassacskán telítődött. A hatvanas évek során, a hetvenes években az alkohol-mentes italok forgalma évente több mint 15 százalékkal nőtt, ta-valy viszont az értékesítés csak 3 százalékkal bővült. Új vevőkört kellett tehát keresni. A piackuta-tók jelentései pedig egvértelműen jelezték: a férfiakat kell célba venni. A kalóriaszegény diétás üdítők 40 százalékat ugyanis a vo-nalaitkat féltő hímneműek fo-gyasztják.

A gyárak furfangosnál fufan-gosabb hirdetésekkel igyekeznek megnyerni a fogyni kívánó férfiak

A NÉPSZERŰ COKE

A hústornokok kórusban énekelik

kegyeit. A Pepsico például — e kampány összesen 10 millió dol-lárba került — az amerikai foot-ball sztárjait, a New York Giants legendás védősorát használta fel. A tiszteletre méltó nagyságú hús-tornokok a filmen kórusban ének-lik, hogy utálják az ellenfél fede-zetsorát és csatárait, a Pepsi-Colát ellenben egyhangúlag imádják. Egy másik hirdetés ugyancsak footballjátékosokat ábrázol. A rek-lámozandó cikk itt a kalóriasze-gény Pepsi.

A Coca-Cola sem akart lema-radni. Hirdetésein a kalóriasze-gény változatokat egy építőmunkás propagálja, aki boldogan kiált fel: „ez olyan üdítő ital, melyet még az én termetemmel is lehet fogyasztani”. A szemlélet változá-sa mindenesetre alapvető. Az el-múlt két évtizedben az üdítő italok hirdetésein általában csak csinos nőket lehetett látni, akik sporto-lás után vagy házimunka közben elegáns tartással emelték szájuk-hoz a különféle alkoholmentes ita-lokat.

A koffeinmentes italok és kaló-riaszegény üdítők után a konkur-renciaharc következő állomása va-lószínűleg a felhasznált cukor he-lyett a szaharin használata, ez csak

Világgazdaság

Hűsítők

Koffeinnel vagy nélküle?

tizedannyiba kerül. A probléma azonban nem olyan egyszerű. Az olcsóbb szaharint sokan támadják, egyes vélemények szerint — igaz, nagy adagokban — rákot okoz. Bár a bizonyítására még várni kell, a hipotézis felmerülése alkalmas lehet arra, hogy a vásárlókat lé-lektani alapon eltaszítsa a sza-harinnal édesített üdítőktől. Ezek után fordultak a cégek más mes-terséges édesítők felé. Úgy tűnik, hogy ma az aszpirtamin nevű ve-gyületnek van a legnagyobb esélye. Drágább ugyan a szaharinnál, de az íze is jobb és rákkeltő hatásá-ról senki sem beszél. A döntés az Egyesült Államok élelmiszer- és gyógyszerügyi hatósága kezében van. Ez a hivatal pedig a múlt-ban sem volt híres arról, hogy ké-pes volt gyorsan véleményt kiala-kítani.

Ha mindez a legnagyobb rend-ben megy, úgy a kóla rövidesen centenáriumát ünnepelheti, hisz a legendás John Styth Pemberton az első adag kávéfűzű folyadékot 1886-ban kotyvasztotta össze. Rá néhány évre az amerikai üdítő-ital-gyártás ünnepelheti kétszáza-dik évfordulóját, mivel először mes-terséges ásványvíz előállítását 1809-ben egy Hawkins nevezetű ember szabadalmaztatta, Phila-delphiában. A vállalatok vezetői nyilatkozataikban nem titkolják, hogy optimisták. Véleményük sze-rint a piacon még sok kihaszná-latlan lehetőség adódik, egyse-rűen azt kell gyártani, amit a fo-gyasztó kíván. Mások viszont szá-molnak: ha az ágazat ugyanolyan ütemben akarja értékesítését nö-velni az elkövetkező 35 évben, mint a megelőzőekben, úgy min-den egyes amerikai állampolgár-nak évente 1900 üveg vagy doboz üdítőt kell majd elfogyasztani. Vagyis, naponta átlagosan ötnél többet...

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

HÍRHALOM

A negatív előjelű olajválság súlyosan érinti a kisebb finomítókat. Az amerikai Coral finomító cég nem tudta májusban kifizetni a Shellnek egy 15 millió dollár értékű kőolajszállítási ellenértékét, aztán 10 millióval maradt adósa a francia Totalnak, a mexikói Pemex cég pedig 20 milliót követel hiába a Coralon. (Wall Street Journal) ■ A Süketek Társasága Nagy-Britanniában kutyák idomításával is foglalkozik: a süketek kutyáit megtanítják arra, hogy csengőszó vagy csecsemőírás, kopogtatás vagy teafőző sípolása hallatán gazdáikat a zajforráshoz vezessék. (Daily Mail) ■ Az az ámokfutó, aki június 3-án az NSZK-beli Eppstein egyik iskolájában 3 gyermeket, egy tanítót és egy rendőrt megölt, 13 gyermeket pedig megsebesített, mielőtt magát is föbe lőtte volna. egy csehszlovák emigráns volt. 12 éve kapott politikai menedékjogot, pszichológiai diplomával rendelkezett, de legutoljára már csak taxi-sofőrként tudta megkeresni kenyerét. Tettének okát a hatóságok nem állapították meg. (Reuter) ■ A vietnami háborúban összesen 2433 ame-rikai katona tűnt el a washingtoni hivatalos

számítások szerint. Közülük 9 amerikai kato-nának a holttestét a minap adták át a viet-nami hatóságok egy amerikai katonai küldött-ségnek. (AFP) ■ Szenegálban nagy elégtételt és nemzeti büszkeséget keltett Léopold Sedar Senghor költő, a volt szenegáli államfő meg-választása a Francia Akadémia tagjai közé. Jelentősnek tartják, hogy a „halhatatlanok” sorába az első feketét Szenegál küldhette. (Le Monde) ■ 1986-ban látnak hozzá az első fran-cia, atomhajtóműves repülőgép-anyahajó épí-téséhez. 36 000 tonna vízkiszorítású lesz, 238 méter hosszú és 61 méter széles, s mintegy 40 repülőgépet hordoz majd. (Cols Bleus) ■ Hollandiában a munkanélküliek száma május-ban megközelítette a 800 000-et, ez a legma-gasabb érték a második világháború óta. (Volkskrant) ■ Az elbocsátási tervek elleni tiltakozásuk jeléül újságírók és nyomdászok sztrájkba léptek a tekintélyes brit gazdasági lap, a Financial Times szerkesztőségében és nyomdájában. A lap emiatt több mint tíz napig nem jelent meg. (Daily Telegraph)

„TISZTOGATÁS” AZ NSZK-BAN ...

Saron figyel, mint egy árnyék

Herald Tribune

Úgy tűnik, hogy amióta Ariel Saron leköszönt a hadügyminiszteri posztról, más módon alakítják a politikát az izraeli kormány belső köreiben.

Többet konzultálnak a kulcsfontosságú miniszterek, és nyugodtabb, kolleghiálisabb légkörben tartják a legtöbb tanácskozást — mondják jól értesült hivatalos személyek.

Saron ma is tagja a kabinetnek, de főként a kellemetlenkedő ember szerepét játssza... Keveset őrzött meg abból a befolyásából, amelynek révén valaha Izrael második leghatalmasabb embere volt.

A kabinetüléseken és nyilvános összejöveteleken egyre kritikusabb hangot ütött meg a kormány politikai irányvonalaival szemben, és különféle érvekkel támadta azt a rugalmasságot, amelyet utódja, Mose Arensz tanúsított a Libanonnal folytatott tárgyalásokon és az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatokban.

Saron februárban annak az állami bizottságnak a javaslatára volt kénytelen lemondani, amely „közvetve felelőssé” tette őt és más katonai vezetőket azért, hogy Bejrútban a libanoni keresztény falangisták palesztinokat mészároltak le.

Lemondása után körülbelül egy hónapig részben háttérbe vonult, ritkán adott nyilatkozatot, az utóbbi időben azonban ismét hallatja hangját.

Arensz, az új hadügyminiszter csendben, harsonszó nélkül rávette Menachem Begin miniszterelnököt, hogy hagyjon fel némely Saron-féle taktikával és állásponttal.

A politikai jobboldal személyiségeként Arensz érvényesíteni tud bizonyos fokú békülékeny politikát. Úgy hírlírik, arra utasította a hadsereget, hogy a megszállt nyugati parton az arabok irányában tartózkodják a brutalitástól — amely általános szokás volt Saron alatt —, s ennek eredményeképpen visszafogottabban viselkedtek az izraeli katonák a legutóbbi tüntetések alkalmával. Kevesbé gyorsan lőttek rá a köveket dobáló arab fiatalokra.

Arenszről azt mondják, hogy mint volt washingtoni nagykövetnek jó érzéke van az amerikaiak álláspontjához és érzékenységéhez. Az amerikai-izraeli kapcsolatok hangneme javul. Hivatalos személyek elmondották, hogy nyugodtabbak és udvariasabbak lettek a munkamegbeszélések Philip Habib különleges amerikai megbízottal.

Amikor Arensz gesztust akart tenni például az amerikai-izraeli kapcsolatok megjavítására, egyoldalú lépésre szánta el magát, hogy megoldjon egy vitás kérdést, amely elődje miatt merült fel azzal kapcsolatban, hogyan oszszák meg Washingtonnal az információkat a libanoni háborúban használt szovjet és amerikai gyártmányú fegyverek teljesítményéről.

Hadügyminiszteri minőségében Saron nem volt hajlandó átadni az adatokat Washingtonnak, hacsak az Egyesült Államok hivatalosan nem vállalja, hogy az információkat izraeli jóváhagyás nélkül nem adja tovább, még európai szövetségeseinek sem.

Arensz más utat választott, mint elődje. Izraeli hírszerzés útján megállapította, hogy a Pentagon már megkapta a legfontosabb adatok zömét — közölte egy izraeli személy, aki széles körű katonai kapcsolatokkal rendelkezik.

Arensz ezután javasolta, hogy Izrael hivatalos megállapodás nélkül, inkább az előző háborúk után aláírt hasonló megállapodások alapján ajánlja fel az információkat.

Arensz enyhítette azokat a követeléseket is, amelyeket Saron támasztott Libanonnal szemben az izraeli csapatok kivonásáról folytatott tárgyalásokon.

És már annak is pozitív jelei mutatkoztak, hogy Arensz hajlandó nagyobb engedményeket tenni, de ezt a kormányban kialakult politikai egyensúly nem tette lehetővé.

Arensznek nem volt szerepe a háború megtervezésében, ezért személyes érdeke nem fűződik a háború céljainak eléréséhez. De Arensz eltökélt héja, aki hisz abban, hogy a háború indokolt volt.

A kabinet többi tagjának politikai hírneve viszont, főként Beginé, összefonódik a háború kimenetelével. Ezek az emberek nem akarják, hogy az izraeli közvélemény azt higgye: a tárgyalásztárnál elveszítik mindazt, amit a harcra értek.

Következésképp, mikor Saron a kabinetüléseken óva int attól, hogy feladják a dél-libanoni biztonsági követeléseket, meghallgatásra talál, s ha nem is beszél, akkor is tudja mindenki, hogy miként vélekedik.

„Olyan, mint egy árnyék — mondta egy izraeli hivatalos személy. — Csak ül a kabinetüléseken, és mindenki tudja, hogy figyel.”

A közelmúltban Saron magánemberként találkozott Beginnel. Ez utóbbi munkatársai azt mondják, hogy Beginnek a gyengéje a volt tábornok, és nagyra becsüli katonai elemzéseit. Mielőtt George Shultz amerikai külügyminiszter április végén Izraelbe érkezett, Saron egy politikai gyűlésen azt mondta, hogy az Egyesült Államok igyekszik megakadályozni Izraelt a háború céljainak elérésében. A közelmúltban egy kabinetülésen pedig azt mondta, hogy Izraelnek megtorlást kell alkalmaznia azok ellen a gerillák ellen, akik Libanonban megtámadják az izraeli csapatokat.

Mindez rávilágít, hogy Saron mennyire irtózik a légüres tértől. Azt mondják róla, hogy mint tárcanélküli miniszterben nagyon erős benne a kudarcézés, mert nincs semmi más teendője, mint beszélni. Várható azonban, hogy ennél többet fog tenni.

... avagy a CDU-CSU-együttműködés
(Arbeiter Zeitung)

Szupergazdagok

L'Espresso

Amikor néhány évvel ezelőtt az amerikai gazdasági hetilap, a Forbes összeállította az USA 400 leggazdagabb emberének listáját, sok tékozló és nem kevés fősvény került rá. De a lista közzététele után több reklamáció is érkezett — olyanok jelentkeztek, akik fájlalták, hogy nem kerültek rá a listára, pedig bizony ők is vannak olyan gazdagok, mint X. vagy Y. milliomos...

Most már a szupergazdagok névsorára került a sor. Itt már nem milliokról, hanem milliárdokról van szó; elképzelhetetlen gazdagság birodalmaiba lépünk. John Paul Getty kissé nagyképpen, ám mégis realistán úgy szokta mondani: „Ha pontosan tudod, mennyi pénzed van — egyáltalán nem vagy gazdag.”

A szupergazdagok listájából az is kiderül, hogy pénzt tulajdonképpen mindentől lehet csinálni. Mozikból, tankhajókból, áruházakból, újságokból, tévéből, építésből, alkoholból, sült csirkéből, szállításból, bankokból, juhokból, játékkaszinókból, gyógyszerből, konzervlevesből, dohányból, farmernadrágból, paradicsomszószból, hanglemezből, krumpliból, cipő-

ből, teniszjátékból és persze... olajból.

A szupergazdagok listáján nemegyszer egész családok foglalnak helyet — a Du Pont-ék például 29-en vannak, összesen 29 milliárd dollárt „érnek”. Persze akadnak olyanok is, akik számára maga a gazdagság ténye egyáltalán nem jelenti a tékozló életet. Nem egy szupergazdag valamelyik közönséges lakónegyedben él, 10 éves Mercedesszel jár, sőt, az is előfordul, hogy olajvállalás esetén a benzinkút előtt sorbaáll.

Jelenleg a leggazdagabb amerikai a 85 éves Daniel Keith Ludwig, a New York-i hajóflotta-tulajdonos, gyermektelen, 50 éve iszonyú hátfájdalmakra panaszkodik. Vagyona körülbelül 2 milliárd dollárt tesz ki. Ezen a listán még a legendás Rockefeller is csak a 13. helyen áll... Az első húsznak alig valamivel kevesebb mint 2–2 milliárd dollárja van; aztán a névsor után következő összegek leesnek 500–700 millióra. Majd a vége felé következnek azok a „nagy szegények”, akik neve után már csak 100 millió dollárt írhatnak a szakértők. Ezen szegények között találjuk Walt Disney unokaöccsét, John Lennon feleségét (Yoko Ono), Raymond Kroc „hamburgerkirályt” és sok más, ismert vagy ismeretlen személyt.

A legújabb 400 személyes lista összege pénzben kifejezve 130 milliárd dollárt tesz ki.

Vezető nélkül a föld alatt

DER SPIEGEL

Az észak-franciaországi Lille városában a közelmúltban helyezték üzembe a világ első vezető nélküli földalatti vasútszeretét. A szellemvonatokat egy föld feletti irányítóközpontból vezérlik. Ebben a központban 5 szakértő figyeli, hogyan haladnak a 26 méter hosszú, két-két egységből álló vonatok, amelyek túlméretezett játkvasútnak hatnak. Ideoda vándorló fénypontok mutatják a képernyőn a

36 vonat mindenkor tartózkodási helyét. 260 kamera figyeli a 18 állomást érintő, vagy 13 kilométer hosszú hálózatot. Minthogy honszú mozdonyvezető, kaulau vagy állomási személyzet, az utasok csak egy kétirányú adó-vevő készüléken keresztül érintkezhetnek a felszíni világgal. A készülék a központtal teremt kapcsolatot. Az első közvélemény-kutatások eredményeinek tanúsága szerint azonban a megkérdezett utasok 19 százaléka tart a láthatatlan kéz irányította föld alatti utazástól.

Apály?

Átrendeződés az olajfronton

Egyelőre nem váltak be azok az előrejelzések, amelyek a márciusi OPEC-árcsökkenést követően azt jósolták, hogy a szervezet tagállamai az ármérséklési és a kvóta-újraelosztási megállapodást rövid időn belül felrúgják, s a 13 tagország kíméletlen „részesedési háborúba” kezd a piacon. A Kőolajexportáló Országok Szervezetének a jelek szerint sikerült túlélnie eddigi legsúlyosabb válságát sőt meglehetősen derűlátón tekint a jövőbe. Az OPEC vezetői arra számítanak, hogy a kereslet élénkülésével az olaj árát belátható időn belül 30 dollárra emelhetik hordónként, s a napi kitermelés 22–24 millió barrelre is felfuthat a következő két-három évben.

Mindez talán túlzott derűlátásnak tűnik a jelen pillanatban, annyi azonban kétségtelen, hogy mind az olajpiacon, mind pedig magán az OPEC-en belül figyelemre méltó változások indultak meg március óta. A március végi „válságkonferencián” hosszas viták után a tagállamok megállapodtak abban, hogy az ármérséklést szolgáló szaúdi könnyűolaj árát hordónként 29 dollárra csökkentik, s éves átlagban a kitermelés nem haladhatja meg a napi 17,5 millió hordót. (Tekintettel a háborús körülményekre, Irán számára az OPEC lehetővé tette, hogy olaját az „egységárnál” olcsóbban árulja.)

Az olajpiaci szakértői arra számítotok, hogy rövid időn belül újabb ár-lavina indul meg, s a „fekete arany” ára 25 dollár körül fog stabilizálódni. Az egyre nagyobb bevételkieséssel küszködő országokról pedig azt tartották, hogy a jövedelmek növelése érdekében nem lesznek tekintettel a „kiosztott” kvótákra.

Átértékelés, alkalmazkodás

Az OPEC széthullásáról szóló jóslatok tehát nem igazolódtak be, sőt a nyár elején egyre több jel mutatott arra, hogy a kőolaj-kartell megszilárdult. Noha a tagországok számára komoly érvágást okozott és okoz a petrodollárok elapadása, az eddig ismeretlen — vagy már elfelejtett — nádrágszj-megszorítás bevezetése, hosszabb távú érdekeik mégis az áldozatvállalást, a fegyelem betartását követelik meg. A szervezet úgynevezett piacfigyelő bizottsága legutóbbi ülésén megállapította, hogy az OPEC valamennyi tagja tiszteletben tartja a márciusi ár-és termelési megállapodást. Még a korábbi „renitenskedő” Irán is „beállt” a sorba: Japán a korábbi vásárlásait csak újabb ár-engedménnyel lett volna hajlandó

GÁZFAKLYAK A KÖZEL-KELETEN
Még Irán is „beállt a sorba”

fenntartani, ezt a kérést azonban Teherán elutasította. Irán inkább átmenetileg csökkenti exportját, semhogy engedjen a hivatalos árból, s ezzel aláaknázza a márciusi megállapodást.

Az ár tartása érdekében szinte valamennyi tagország kvótája alatt termel, s ezzel sikerül nagyjából egyensúlyban tartani a keresletet és a kínálatot. Jelenleg az OPEC-országok összességében napi 15 millió hordó kőolajat hoznak a felszínre, s abban reménykednek, hogy a világgazdasági konjunktúra élénkülésével az esztendő végére a kitermelés meghaladhatja a 17,5 milliós kvótaplafont. Az OPEC-államok fegyelmzett magatartása nem utolsósorban annak köszönhető, hogy a szervezet jelentősége lényegesen csökkent az elmúlt három esztendőben, s csak az egység helyreállításával van lehetőségük a talpon maradásra.

Tavaly 2,75 milliárd tonna olajat bányásztak a világon, ebből az OPEC részesedése 956 millió tonna, vagyis 34,7 százalék volt. Összehasonlításképp: 1979-ben a kartell részesedése a világtermelésben még 48 százalékra rúgott. (Az OPEC tavalyi teljesítménye azonos volt a hatvanas évek végének szintjével.) Az a tény, hogy a 13 tagország részesedése a világtermelésben most már évről évre zsugorodik, nemcsak az elhúzóvilággazdasági válságnak, a gyümölcsöző energiatakarékosági intézkedéseknek „köszönhető”, hanem annak is, hogy a szervezeten kívüli olajtermelők — Szovjetunió, Nagy-Britannia, Mexikó, Norvégia — felszínrehozatala és értékesítése folyamatosan növekszik.

Ilyen piaci és konkurrenciaviszonyok közepette az OPEC-nek nem maradt más választása, mint eddigi politikájának átértékelése, az alkalmazkodás az új körülményekhez. A jelek szerint egyre inkább győzedelmeskedik Szaúd-Arábia álláspontja, amely szerint a „lógrások” helyett hosszú távú árpolitika kell kialakítani. (A rijádi elképzelés lényege: a kőolaj árát folyamatosan a piaci viszonyokhoz kell alakítani, figyelembe véve az inflációt is.)

Egyre inkább keresi a szervezet a kapcsolatot a „kívül álló”

exportőrökkel, hogy valamiféle összehangoltság uralkodjék a piacon. Noha a márciusi OPEC-válság idején a szervezet egyes tagállamai tárgyalásokat folytattak Nagy-Britannia és Mexikó képviselőivel, hivatalos kapcsolatfelvételt erre az ideig nem került sor.

A tartós válság hatására jelentős változások következtek be az OPEC-en belül is. A „héják” lecsillapodtak, s erőteljesebb vezető szerepre tettek szert a szervezet Arab-öböl menti tagállamai. A meghatározó szerep kialakulása annak is köszönhető, hogy ezek az országok érzik meg viszonylag a legkevésbé a bevételek zuhanását. A kisebb termelők közül Nigéria, Venezuela, Líbia tartós vagy átmeneti anyagi nehézségekkel kényyszerül szembenézni.

Valutatartalékok

Természetesen az Öböl menti államokat is megrázta az olajbevételek drasztikus csökkenése, felhalmozott tartalékaik és jövedelmező külföldi befektetések azonban még lehetővé teszik az erősebb gazdasági szükségintézkedések bevezetésének elkerülését. Ennek ellenére Szaúd-Arábia idén 8–9 milliárd dolláros folyó fizetésimérleg-hiányra számít — 1981-ben még 42 milliárd dollár többlettel zárták az évet —, s több nagyberuházás megvalósítását későbbre halasztották. Kuvaitban ugyancsak késedelmet szenved néhány presztízsberuházás végrehajtása, s nemrégiben befagyasztották a béreket, csökkentették az állami támogatásokat. Az emírségekben addig nem kezdenek újabb beruházásokba, amíg a megkezdettakat be nem fejezik.

Nem arról van szó, hogy az Öböl menti termelők napi gazdasági gondokkal küszködnek, hanem inkább arról, hogy ésszerűbb, körültekintőbb gazdálkodást kell folytatniuk — igazodva a bevételek alakulásához. Ezen államok valutatartalékait, s külföldi befektetéseinek összegét bankkörtökben mintegy 400 milliárd (!) dollárra becsülik, tehát egyelőre van mit a „tejbe aprítani”.

Számítások szerint az OPEC-országoknak 1983-ban naponta együttvéve 21,7 millió hordó olajat kellene termelniük ahhoz, hogy összesített fizetési mérlegük egyensúlyba kerüljön. Erre természetesen a piaci helyzet és a kvótamegállapodás miatt nincsen lehetőség, így a tavalyi esztendő után idén is deficités marad az összesített fizetési mérleg.

A bevételek megcsappanása kettős hatást fejt ki az olajjal nem rendelkező fejlődő országokra. Egyrészt az olaj árának csökkenése jótékonyan hat fizetési mérleg-helyzetükre, s csökkentheti az eladósodás növekedésének ütemét. A csökkenő vagy legalábbis nem emelkedő kőolaj-számla némi enyhülést hozhat az államháztartásban, s javíthatja az adósságátütemezéssel kapcsolatos tárgyalási pozíciókat. Másrészt azonban számítaniuk kell az eddig meglehetősen bőkezű OPEC-segélyezés visszaesésére.

Az OPEC fennállása óta kedvezményes hitelekben, pénzügyi segélyekben részesíti a fejlődő országok egy részét. A szervezet Nemzetközi Fejlesztési Alapját 1976-ban hívták életre azzal a céllal, hogy szervezetté tegyék a segélyezést. 1970-ben az OPEC összesen 400 millió dollár segélyt juttatott a fejlődőknek, öt évvel később ez az összeg már elérte a 6,2 milliárd dollárt. Az elmúlt évtized utolsó évében 9,1, 1981-

ben pedig 7,7 milliárd dollárt fordítottak hitelnyújtási és segélyezési célokra. Másként kifejezve ez azt jelenti, hogy noha a segélyek abszolút értéke hosszú időn át jelentősen növekedett, részesedésük a tagállamok bruttó társadalmi termékében egyre zsugorodott. 1975-ben a szervezet országai még a GNP közel 3 százalékát fordították ilyen célra, tavaly ez az arány 1,4 százalék alá süllyedt. (Érdeemes megjegyezni, hogy ez az arány még mindig magasabb, mint az OECD-államoké, amelyek 1981-ben bruttó társadalmi terméküknek átlagosan 0,35 százalékát fordították a harmadik világ segélyezésére.)

Átrendeződés történt a donorországok tekintetében is. A hetvenes évek közepén az OPEC-segélyek 80 százaléka Szaúd-Arábiából, Kuvaitból, Katarból és az Egyesült Arab Emírségekből származott, napjainkban viszont a pénznek 95 százaléka ered az Öböl menti országokból. A pénzeszközökből különböző fejlesztési beruházások finanszírozását támogatják, s az arab donorországok újabb arra is kísérletet tesznek, hogy segélypolitikájukat összehangolják az OPEC-en kívüli segélyezőkkel, valamint a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel is.

A statisztikák tanúsága szerint az olvadó OPEC-segélyekből egyre kevesebb ország részesül. 1977–81 között a fejlesztési és segélyezési pénzeszközök 84 százalékát a kőolajjal nem vagy csak kis mennyiségben rendelkező arab országok kapták, elsősorban Jordánia, Szíria és Egyiptom. A fennmaradó rész mindenképp Pakisztán és India támogatását szolgálta. A várhatóan fokozódó pénzügyi gondok miatt a jövőben a szervezet eddig nagyvonalú segélyezési politikájában is törés következhet be, a fejlődő országoknak egy újabb pénzforgás-összességükkel kell számolniuk.

Álomból ébredve

Az utóbbi hónapokban viszonylagos csend tapasztalható az OPEC körül és háza táján. Úgy tűnik, a kőolajkartell a márciusi sokk után — nem kis erőfeszítések révén — rendezte sorait, s ebben a helyzetben várja a jobb „világgazdasági szeleket”. A látványos apály ellenére azonban szívós munka folyik a szervezet testületében. Az olajminiszterek és a piacfigyelő bizottság továbbra is rendszeresen nyomon követi a konjunktúra és az olajpiac minden rezdülését, s optimistán várja a megindult fellendülés megszilárdulását. Derűlátásukat az is alátámasztja, hogy a kőolajmultik az eddiginél lényegesen nagyobb ütemben építik le készleteiket, s ez a kereslet — legalábbis átmeneti — megélénkülésével járhat.

Rijád és a többiek számára is világos, hogy a jelenlegi OPEC már nem azonos a hetvenes évek kőolajkartelljével. A piaci helyzet változása, a mesés olajjévedelmek apadása ma nem tesz lehetővé egyeduralmú szerepet a szervezet számára. Hiba lenne azonban — s erre gyakran figyelmeztetnek a nyugati olajpiaci szakemberek — az „új” OPEC jelentőségét alábecsülni, hiszen a szervezet még képes sok kellemes és kellemetlen meglepetést okozni a világnak a jövőben, látszólagos Csipkerózsika-álmából felébredve.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

„Nehéz hónapok”?

Előtérben: biztonsági kérdések

Álláspontok szembesítése

Kohl nyugatnémet kancellár moszkvai útja előtt, közben minden valószínűség szerint után is megoszlanak majd a vélemények a szovjet—nyugatnémet kapcsolatok állásáról, a megtárgyalt kérdések hatásáról az európai és a világpolitikai légkörre. Nyilván akadnak majd, akik hangjából elkeseredés érződik — talán ők lesznek többen —, de olyanok is, akik szerint van még lehetőség a nemzetközi légkör további romlásának megakadályozására.

Realitásérzéssel

Am a moszkvai találkozó szemtanúját a hivatalos nyilatkozatok, a személyes benyomások arról győzték meg, hogy a jelenlegi helyzetben a külpolitikával foglalkozóknak a legkisebb hangsúlyeltolódásokat is figyelembe véve realitásérzékre van szükségük ahhoz, hogy a rendkívül bonyolulttá vált helyzetben megkíséreljenek választ adni a mindenkit érdeklő kérdésre: mit hoz a közeljövő?

Peter Boenisch, a nyugatnémet kormány szóvivője például a magára erőltetett hidegvér mögül is előbújó feszültséggel emelte szájához a mikrofont a rögtönzött sajtókonferencia színhelyén. Kiválasztott egyet az asztalán fekvők közül, s több mint 15 percen keresztül abba beszélt — pedig a terem nem volt behangosítva. A jelen levő több mint száz újságíró közül a hátsó sorokba szorultak így aztán többször közbekiáltással buzdították hangosabb beszédre az ősz hajú szóvivőt, aki megfontoltan, kimért lassúsággal beszélt. Tudtára adva a tudósítónak, hogy ezúttal is jelentősége van minden szónak.

Igy volt ez a nyugatnémet kancellár moszkvai utazását közvetlenül megelőző napokban is. Az érintett politikusok megnyilvánulásait nem lehetett elszakítani a moszkvai tárgyalásoktól.

Az SZKP Központi Bizottságának Politikai Bizottsága például áttekintve a hét európai ország párt- és állami vezetőinek június 28-i moszkvai tanácskozását, különös jelentőséget tulajdonított annak, hogy a résztvevők azonos módon közelítették meg a tárgyalási témákat, márpedig a háborús veszély elhárítása miatt az egység különösen fontos.

A Novoje Vremja a valamennyi nukleáris hatalom nukleáris fegyverzetének befagyasztására vonatkozó szovjet felhívás jelentőségére utalt. (Idézet Andrej Gromiko első miniszterelnök-helyettes, külügyminiszter nyilatkozatából, amelyet a TASZSZ-nak adott: „Egyesek azt mondhatják, hogy a befagyasztás önmagában még nem szünteti meg a nukleáris konfliktus veszélyét. Igen, ez így van, de mi nem is tekintjük végső célnak a nukleáris fegyverzetek befagyasztását. Egy olyan lépés megtételére szólítunk fel, amelytől el lehetne indulni a nukleáris fegyverzetek csökkentése és végső soron felszámolása felé. Ez a lényege a befagyasztásra tett javaslatunknak.”)

Moszkvában indulása előtt röviddel nyilatkozott Hans-Dietrich Genscher nyugatnémet külügyminiszter is, aki kiemelte, hogy kormánya hosszú távon törekszik az enyhülési politika megvalósítására. Pozitívum értékelte a moszkvai értekezlet értékelése során különösen a meg egyezésre törekvést a rakétatelepítésben. (Több nyugati hírügynökség itteni tudósítója úgy vélte: a moszkvai szocialista csú-

nyilatkozatának a tónusa bizonyos mértékben hangvételében eltér az utóbbi hónapok más megnyilatkozásaitól. A szovjet televízió 9-es stúdió című műsorában Vitalij Zsurkin, a Szovjet Tudományos Akadémia Egyesült Államok és Kanada Intézetének igazgatóhelyettese szóba hozva e nyugati kommentárokat, elmondta: illúzió azt gondolni, hogy a közep-hatótávolságú atomrakéták nyugat-európai betelepítésével bárki is rábírhathja a Szovjetuniót és szövetségeseit az amerikai feltételek elfogadására.)

Helmut Kohl nyugatnémet kan-

AZ NSZK KANCELLÁRJA ÉS TYIHONOV SZOVJET MINISZTERELNÖK

Még meg lehet állapodni Genfben is

cellár az utazása előtti napokban többször is utalt arra, hogy a „meg egyezések képviselőjeként” megy Moszkvába. Kohl ugyanakkor eleve nem hagyott kétséget afelől, hogy a NATO kettős határozatának szellemében tárgyal Moszkvában. Eppen ezért nem vonatkoztatható el a csúcstalálkozóra közvetlenül ható tényezőktől az, hogy Kohl fogadta a genfi és madridi tárgyalásokon részt vevő amerikai delegációk vezetőit, Paul Nitzt és Max Kampelmant. (Kohl levelet kapott Ronald Reagan amerikai elnöktől is, amelyben többek között ez állt: „Az a komolyság, amellyel ön a jelentős megbeszélésekhez viszonyul, nagy hatást gyakorol rám. Az a tudat pedig, hogy az elutazását megelőző hetekben szoros kapcsolat van kormányaink között, igen nagy megelégedettséggel tölt el.”)

Gazdaság, politika

Szakértők körében figyelmet keltett, hogy Kohlt megelőzve látogatott a szovjet fővárosba Otto Lambsdorff nyugatnémet gazdasági miniszter. Feltételezések szerint Bonn ezzel „meg akarta tisztítani az utat Kohl előtt” — megteremtve a lehetőségét annak, hogy a kancellár csak politikai kérdésekről tárgyaljon.

A Kohl-látogatást megelőző és kísérő jelek szerint Bonnban elválaszthatónak tartják — legalábbis ideiglenesen — a gazdasági kapcsolatokat a politikaiaktól. Talán abból a feltételezésből indulnak ki, hogy a közeljövőben nemigen lehet a politikai érintkezés területén élénkülésre, a légkör javulására számítani. (Aligha nyugszik reális alapokon ez az elképzelés, hiszen Bonnba visszatérve maga Lambsdorff mondta, hogy „igen nehéz hónapokra” számít Bonn és Moszkva között, s vélekedését nemcsak a gazdasági kapcsolatokra vonatkoztatta.)

A moszkvai Kohl-látogatás so-

rán megtárgyalták a bilaterális kapcsolatok továbbfejlesztésének lehetőségeit, a legnagyobb figyelmet azonban természetesen a biztonságpolitikára irányult. Jurij Andropov és Helmut Kohl a látogatás első napja helyett a második nap délelőttjén 90 perces, négyesemközti tanácskozást folytatott, majd még ugyanazon délután is találkoztak. A fotósokat csak akkor engedték be a tanácskozási terembe, amikor a küldöttség-vezetők már helyet foglaltak.

Az első napon Nyikolaj Tyihonov kormányfő tanácskozott Kohllal. A vezető nyugatnémet politikusok ugyanezen a napon találkoztak Gromikóval és Dmitrij Usztyinov honvédelmi miniszterrel is. (Genscher és Gromiko külön is tárgyalt. Ennek azért lehet jelentősége, mert moszkvai értesülések szerint Genscher nyomban a moszkvai látogatás után Washingtonba repül — nyilván azért, hogy tájékoztassa az amerikai kormányt moszkvai útjáról.)

A hivatalos megnyilatkozásokból és a küldöttségekhez közel álló, megbízhatóan tekinthető forrásokból származó véleményekből — valamint a moszkvai találkozózt kísérő „külső jelekből” ítélve, a fontos kérdésekben aligha közeledhettek egymáshoz az álláspontok. (Figyelmet keltett, hogy a szovjet televízió Kohl érkezése napján filmtudósításban számolt be egy mainzi béketüntetésről. Másnap este pedig — a hetvenes évek közepének hangulatát idéző — közös kapcsolatos szovjet—amerikai műsort közvetített „Televíziós kozmikus híd” címmel.)

Jurij Andropov a tanácskozások során többek között megállapította: „A helyzet megváltozik, ha német földön elhelyezik az amerikai rakétákat. A Német Szövetségi Köztársaság számára sokszorosan nő a katonai veszély és elkerülhetlenné válik az is, hogy bonyolultabbá váljanak a szovjet—nyugatnémet kapcsolatok... A NATO-országok poli-

tikusai azt ismételtetik, hogy a Szovjetunió engedelményeket tesz a genfi tárgyalásokon, ha Nyugat-Európába telepítik az új amerikai rakétákat. Ez alapvető és veszélyes tévedés, mert ha sor kerül a rakétatelepítésre, akkor mi nem pozíciónk feladásához, erőink gyengítéséhez folyamodunk majd, hanem megfelelő időben hatékony intézkedéseket teszünk a Szovjetunió és szövetségesei biztonságának védelmére.”

Veszély és tévedések

Tyihonov miniszterelnök pohárköszöntőjében a biztonságpolitikáról vallott félreérthetetlen szovjet álláspont hangsúlyozása mellett kifejtette: még meg lehet állapodni Genfben is, ha van hozzá tényleges szándék. Példaként említette Madridot, ahol „kirajzolódnak a találkozó eredményes és gyors befejezésének távlatai”.

Helmut Kohl megnyilatkozásából kiderül, hogy Bonnban ragaszkodnak — Genf sikertelensége esetén — a rakétatelepítéshez, s hogy Bonntól még mindig nem áll távol a gazdaság és a politika „szétválaszthatóságába” vetett hiedelem. Feltűnést keltett, hogy Kohl pohárköszöntőjében használta az amerikai kormányzat szótárából már-már száműzött „enyhülés” kifejezést. A kancellár sürgette a szovjet—amerikai csúcstalálkozó mielőbbi megtartását is. Ugyanakkor szóba hozta — erőteljes hangnemet használva — Afganisztánt és — visszafogottabban — Lengyelországot, valamint a bonni kereszténydemokraták ismert nézeteit az ügynevezett „német kérdéssel”. Kohl visszautasította azt a vélekedést, miszerint az amerikai kormányzat nem tárgyal komolyan Genfben.

Helmut Kohl — aki Moszkvából Kijevbe utazott — szerdán délelőtt nemzetközi sajtótájékoztatót tartott. Ezen kijelentette, hogy „jó szándékkal és mindkét fél kellő rugalmasságával” még van remény a genfi tárgyalások eredményes befejezésére, s ezen nézetét vendéglátói is osztották. A kancellár hozzátette: „Ma minden európai háborús esemény apokaliptiszishez vezetne, így a felelősség új dimenziója jut az érdekeltekre.”

A szovjet—nyugatnémet csúcstalálkozó — mint ahogyan az várható volt — látványos eredmények nélkül, az álláspontok kölcsönös ismertetésével zárult. S bár ez a tény a közeljövőre nézve aggodalmakat kelthet, mindkét fél gyakran hangoztatta, hogy érdekelt a kapcsolatok „hosszú távú” fejlesztésében...

OLTVÁNYI TAMÁS

Az áramlás iránya

Vonzó az USA-piac

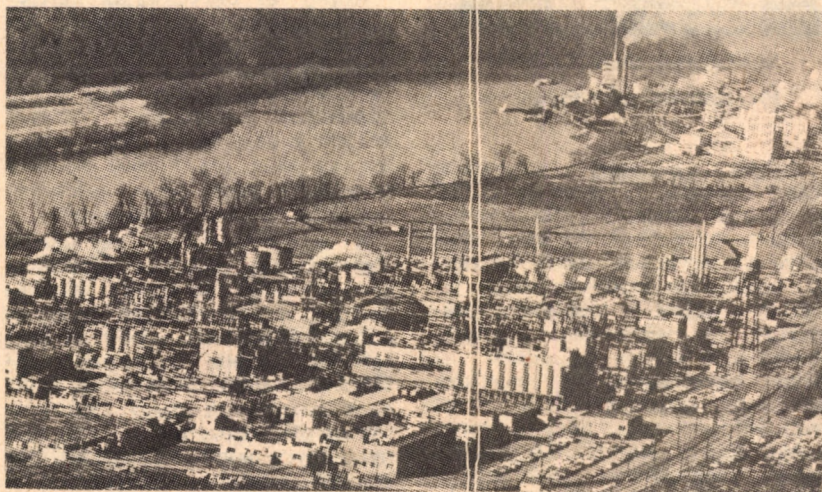
Whisky meg olaj és gáz

Úgy tűnik, megfordult a pénz áramlása. Az ötvenes évek során, a hatvanas évek folyamán általában az USA-tőke volt az, mely profitot remélve betört Nyugat-Európába. A sugárutak mentén, az országutak mellett egyre-másra tűntek fel jól ismert amerikai világcégek emblémái, a helyi tőke egy része pedig nem titkolt félelemmel fogadta az inváziót. A kormányoknak már általában más volt az álláspontjuk. Többségük szívesen fogadta a beáramló erős dollárt, a „világpenzt”, és értékelte a befektetés révén meghonosodó műszaki színvonalat is.

Hollandia az élen

A hetvenes évek elejétől a helyzet megváltozott. Egyre több vállalkozó érezte előnyösnek az Egyesült Államokban való befektetést. Az okok különfélék voltak. A cégek egy részét az csábította, hogy az USA-ban a dolgozóknak csak kisebb hányada szakszervezeti tag, a szakmai szövetségek tehát kevesebb befolyással rendelkeznek általában a tengerentúlon, mint az Óvilágban. Mások úgy számoltak, hogy az elmúlt évtized elején folyamatosan gyengülő dollár mellett előnyösen tudnak amerikai vállalatokat felvásárolni. Ismét másoknak az volt a vonzó, hogy az USA a világ legnagyobb vásárlóerejű piaca, melynek ráadásul politikai stabilitása sem elhanyagolható. Voltak végezetül olyanok, kik egyszerűen a piaca jutási lehetőségüket féltették. 1971-től kezdődően ugyanis meglehetősen gyakran előfordult, hogy az amerikai kereskedelmi mérleg deficittel zárult és egyre gyakrabban beszéltek Washingtonban protekcionista lépések szükségességéről. Azt a külföldi céget viszont, mely magában az USA-ban tudja termékét előállítani, már vámokkal vagy kvótákkal kizárni a piacról nem lehet...

Míg 1978 végén az USA-ban levő közvetlen külföldi beruházások értéke csak 35 milliárd dollárt tett ki, az összeg tavalára már elérte a 100 milliárd dollárt. A külföldi kézben levő üzemek foglalkoztatják ma az amerikai munkaerő 3-4 százalékát és adják az összeforgalom 5 százalékát, egyes ágazatokban meg éppen tízedét. (Mindezzel együtt azonban az USA-ban levő közvetlen beruházások értéke így is csak a fele annak, amit amerikai cégek fektettek be külföldön.) Tíz évvel ezelőtt a befektetéseknek még csak 20 százalékát tették ki a vállalatfelvásárlások, tavaly már a beruházásoknak 60 százaléka

HOECHST-ÜZEM AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Politikai stabilitása sem elhanyagolható

volt akvizíció. Az alternatíva az lett volna, hogy a külföldi vállalkozók új üzemeket építenek fel. Ennek költségeit viszont a magas kamatlábak emelték meg, a felvásárlást viszont a nyomott részvényárfolyamok tették vonzóvá. (Nem volt általában tapasztalható a „felvásárlás” részéről sem ellenállás. Ennek oka az volt, hogy a külföldiek átlagban 42 százalékkal ajánlottak többet, a részvényért, mint aktuális árfolyama. Vigyáztak az új tulajdonosok is, hogy a felső vezetés se fordulhasson ellenük. A felajánlott béremelések, ösztönző prémiumfeltételek megteremtették a maradék lojalitását, a tisztviselők elkötelezettségét pedig a távozni kényserültek szája ízét edesítette meg.)

Az Egyesült Államokban eszközölt beruházások legnagyobb része fejlett tőkés országokból származik. A lista élen ugyan Hollandia áll, ez azonban félrevezető, mivel sok multinacionális vállalat adózási okokból szívesen „mutatja magát” holland tulajdonnak. A képzeletbeli dobogó második fokán Nagy-Britannia áll — a külföldi tulajdon 17 százaléka esik rá —, öt követi Kanada, majd az NSZK és Japán.

Közvetlen befektetések

Meglepően alacsony a közvetlen beruházásoknál az OPEC-országok súlya. A felmérések azt mutatják, hogy a kőolajtermelők szívesebben vásárolnak kötvényeket. Az elmúlt években számításuk bevált. A recesszió körülményei között ugyanis a vállalati nyereségek csökkentek, az általános kamatláb-emelkedés viszont a kibocsátott kötvények hozadékát is felfelé nyomta. Mindössze egy jelentősebb ügylet ismeretes nyersolajtermelő ország részvételével: 1981-ben Kuvait állami kéz-

ben levő olajtársasága 2,5 milliárd dollárért felvásárolta a Santa Fe International-t, és ezzel jelentős olaj- és gázipari, valamint építőipari érdekeltségre tett szert.

A külföldi közvetlen beruházások ötöde a kereskedelemben kerül. Érthető lépés: az idegen exportőrök először is saját értékesítési szervezettel kívánják rendelkezni. Valamivel kevesebb pénzt a bankszférába és biztosításba. Viszonylag jelentős — 20 százalékos — az olajszakma súlya. A beruházások teljes értékének egyharmada — ez a legjelentősebb szektor — a feldol-

gyártás. Az olcsóbb olaj- és gázkészletekhez való hozzájárulás a magyarázata olyan látszólag meglepő cselekedeteknek, mint a Seagramé. A kanadai whisky-érdekeltség ugyanis a maga számára olaj- és gázérdekeltségeket szerzett.

(A kanadai tőke mozgása egyébként 1981-82-ben meggyorsult az USA felé. Különösen azok a befektetők választották az Egyesült Államokat, akik az energiatermelő ágazatokat részesítették volna előnyben. Ezek a vállalkozók nyilvánvalóan nem értékelték egyet azzal az 1981-ben érvényesült kanadai kormánypolitikával, mely alacsonyán kívánta tartani a belföldi termelői árakat és ezzel leszorította a vállalati profitokat. Így hát, aki tehetné, a nagy déli szomszéd területén ruházott be. A kanadaiak az angolokkal együtt szívesen vásároltak fel már létező vállalatokat.)

Bár értékben az évente külföldiek által eszközölt beruházások a második világgazdasági árobbanás óta is folyamatosan növekedtek, a befektetések száma mégis mérséklődött. A recesszió elmélyülésével párhuzamosan ugyanis a kisebb és közepes vállalatok hirtelen óvatossá váltak és USA-cégek felvásárlása helyett először otthon kívánták szénájukat rendezni. A „nagyok” azonban nem vonultak vissza. Az elmúlt két évben több nagy port felvert akvizícióra került sor. 1981-ben vásárolta fel például a British Petroleum — Sohio nevű, már amerikai leányvállalatán keresztül — a Kennecott bányászati óriást a francia Elf-Aquitane pedig a Texasgulf olajérdekeltséget. Tavaly pedig a legnagyobb összegű közvetlen külföldi beruházást az angol BAT Industries tette: 385 millió dollárért „íratta nevére” a Marshall Field áruházi hálózatot. (Érdekesség, hogy a BAT — ez kivételes helyzet — közvetlen befektetésével már 1926 óta jelen van az USA-piacon. A dohányipari konglomerátum ugyanis abban az évben szerezte meg a Brown and Williamson részvényeinek többségét és vetette meg lábát az amerikai piacon.)

Külföldieknek kimutatást

A külföldi közvetlen beruházások növekedésével párhuzamosan az amerikai közvélemény is kezd egyre bizalmatlanabban nézni a külszágbeli befektetőkre. Nincs persze arról szó, hogy a kormány vagy a kongresszus megtiltana a további felvásárlásokat. A külföldi érdekeltségek ugyanis — legalábbis jelenleg — még kisebb gondot okoznak, mint a közvetlen import és sok esetben munkaalkalmakat is teremtenek. A kongresszus egyébként évente álszokta tekinteni az Egyesült Államokban megvalósult külföldi beruházások helyzetét. Az idén várhatóan a felülvizsgálat a korábbinál „protekciónistább” lesz, a törvényhozás a jelek szerint a hadiiparból és környékéről szeretné az idegen tőkét kizárni. (Jelenleg „tabu” csak a part menti hajózás és az atomenergia jelent.)

Egy rendelkezés már életbe lépett: a külföldieknek folyamatosan kimutatást kell készíteniük ingatlanvagyonukról. A lépés célja annak megakadályozása, hogy a külföldiek — úgymond — „bagóért” felvásárolhassák az Egyesült Államok földvagyonát.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A világszerte tapasztalható — bár az egyes országok fejlettségi szintje által meghatározott, tehát egymástól eltérő mértékű — energiatakarékossági programok következtében, valamint a világméretű recesszió miatt az elmúlt évben jelentős mértékben csökkent a kereslet a kőolaj iránt. Ez a folyamat 1980-ban kezdődött az iparosodott országokban. Tavaly világszerte 3 százalékkal kevesebb olaj fogyott, s ez azt jelenti, hogy a Földön 1979 óta összesen 10 százalékkal kevesebb „fekete aranyat” használtak fel. (Nyugat-Európában 1982-ben a csökkenés 5, az Egyesült Államokban 7, Japánban pedig 7,6 százalékos volt.)

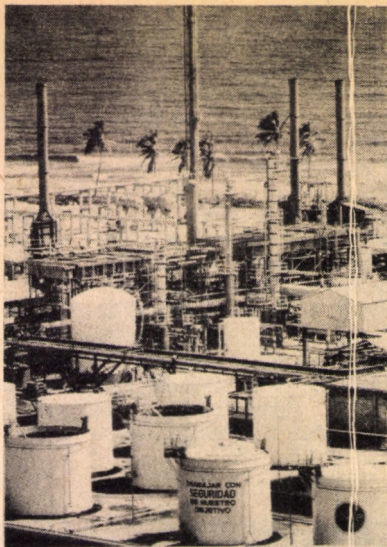
A kereslet lanygulása átrendeződést idézett elő az olajtermelők frontján is: fokozatosan visszacsúszott a belső válsággal küzdő OPEC, nőtt a kartellen kívüli országok szerepe. Viszonylag keveset tudunk Közép- és Dél-Amerika olajtermeléséről, pedig az olajnak ebben a térségben is meghatározó jelentősége van. Ráadásul az OPEC-válság következtében Közép- és Dél-Amerika az utóbbi években megerősítette jelenlétét a világ legjelentősebb olajexportőrei között: részesedése a világtermelésben 11,9 százalék — szemben az 1981-es 10,9 százalékkal. (Az olajeladások szempontjából rendkívül nehéz esztendőben csak kevés országnak sikerült növelnie termelését — közülük tartozott azonban Mexikó, amely döntő részt vállalt a latin-amerikai térség súlyának növekedésében.)

A közép-amerikai olajnagyhatalom viszonylagos mozgásképességét azzal őrizte meg, hogy nem OPEC-tag, tehát nem kötötték a kartell termeléscsökkentésre vonatkozó előírásai. Csak a piac törvényszerűségeit vette figyelembe — ám ez éppen Mexikó esetében bizonyos értékelőadatokkal jelentkezett. Az ország legnagyobb olajvásárlója ugyanis az Egyesült Államok, amellyel sajátos gazdasági és politikai kapcsolatban van.

Mexikó 1981-ben vált először Latin-Amerika legnagyobb olajexportőrévé, ekkor előzte meg Venezuelát kivételével, a mexikói export rövid idő alatt 32 százalékkal nőtt! Tavaly a termelés átlagosan 2,8 millió hordó volt naponta — ugyanakkor az OPEC határozatai által bénított Venezuelában csupán 1,5 millió hordót hoztak felszínre.

Szakértők véleménye szerint ezzel az ország teljesítőképessége határához érkezett, pedig óriási vádudadt adóssághalmányának törlesztése céljából szükségesnek tartaná, ha növelni tudná termelését. (Mint ismeretes, a világ legjobban eladósodott országainak listáján Mexikó a második helyet foglalja el 80 milliárd dollárral: a túlpörgetett iparosodási programot, az olajbevételek elherdálását drágán kell megfizetnie.)

Reménysugárként érkezett tehát a hír, hogy a campechei öbölben újabb mezőt fedeztek fel — számítások szerint 1985-től így az összes termelés napi 3,4 millió hordóra növelhető. A legfontosabb felvevőpiac továbbra is az Egyesült Államok lesz, amely elhatározta, hogy stratégiai olajtartaléka további feltöltésére 1983. augusztus 31-ig további 40 millió hordó olajat vásárol Mexikótól. (A mexikóiak azonban attól tartanak, hogy kiváltságos helyzetükben törés mutatkozhat, ha 1985-től termelni kezdenek az új kaliforniai olajmezők.)

VEZUELAIAI OLAJFINOMÍTÓ
Meghatározó jelentősége van

Súlyos gazdasági helyzetben van Venezuela is, mert az OPEC határozata szerint jelentősen csökkentette termelését. Az idén újból növelést terveznek, (napi 2,2 millió hordót) de kérdéses: vajon találnak-e piacot a többletolaj számára? (A venezuelai gazdaság számára létkérdés ez, hiszen az állam bevételeinek 78 százaléka az olajból származik. Éppen ezért volt súlyos csapás, hogy a venezuelai állami olajvállalat profitja tavaly számottevően csökkent: a nyereség az adó befizetése után 2,5 milliárd dollár volt, 23 százalékkal kevesebb, mint egy évvel korábban.)

Az olajbevételek csökkenését természetesen megérzi az ország: eladósodásának mértéke 28 milliárd dollár, s ezzel az „adósok ranglistáján” az ötödik helyet foglalja el. A kormány februárban csomagtervet dolgozott ki a válság leküzdésére; sikeres tárgyalásokat folytatott nemzetközi magánbankokkal az idén esedékes 10 milliárd dolláros külföldi tartozások átütmezéséről. (Alaposan megcsappantak az ország valutatartalékai is. A csomagterv drasztikus importkorlátozásokat helyezett kilátásba: a behozatal a tavalyi 13 milliárddal szemben az idén csak 4 milliárd dollár lehet.)

Félévszázada, 1933. július 3-án kerültek az első aláírások annak az egyezménynek a szövege alá, amely — a történelemben először — meghatározta az agresszió fogalmát. Az egyezmény tervezetét a szovjet küldöttség terjesztette az akkori nemzetközi leszerelési értekezleten részt vevő államok elé, még 1933. február 6-án. Ahogy a szovjet küldött kifejtette, ez a javaslat kísérlet arra, hogy rögzítsék azokat a konkrét eseteket és ügyeket, amelyeket a támadó fél a támadás úgynevezett igazolására felhasználhat. A leszerelési konferencia azonban lényegében kudarcot vallott, mert az angolok elfogadták Mussolini javaslatát egy olyan négyhatalmi egyezmény megkötésére, amelynek Olaszország, Németország, Franciaország és Anglia voltak a résztvevői. (A szerződés ellen a józan elemek Európa-szerte támadást indítottak; Churchill például az angol parlamentben gúnyosan IV. Henrik király canossai bűnbánó zarándoklatához hasonlította McDonald angol miniszterelnöknek az egyezményvel kapcsolatos római útját.) A négyhatalmi egyezményt aláírták ugyan, az angol parlament is jóváhagyta, mégsem valósult meg sosem — hiszen két résztvevője, Berlin és Róma már készült világhódító terve megvalósítására.

A szovjet javaslat ilyen körülmények között vonzóbbá vált számos ország számára. A ja-

Világ gazdaság

Olaj: átok, áldás?

A „fekete arany” és Dél-Amerika Termelés, eladósodás

Közép- és Dél-Amerika harmadik legnagyobb olajtermelője Argentína. Az ország gazdasági helyzetét tekintve egyáltalán nem lebecsülendő, hogy nem kell olajat vásárolnia külföldről. Tavaly 487 000 hordó volt a napi termelés, az idén ezt 525 000 hordóra növelik, s ezzel teljes egészében kielégítik a hazai igényeket.

A térség negyedik legnagyobb olajtermelője, Brazília egyben a fejlődő világ legnagyobb olajimportőre, annak ellenére, hogy az állami olajvállalat tavaly 23 százalékkal növelte termelését napi 256 000 hordóra. Brazíliában mindent megtesznek, hogy csökkentésük az olajbehozatal: a hazai igények egyre nagyobb hányadát más eredetű olajjal próbálják kielégíteni, üzemanyag készül például cukorrépából is. Tavaly összesen 90 000 hordó „mesterséges benzint” állítottak elő naponta. Ennek ellenére naponta 30 millió dollárt kellett olajvásárlásra fordítani...

A jelentős négy olajtermelő mellett kisebb jelentőségű olajországok is vannak a térségben. Közéjük tartozik Trinidad és Tobago. A termelést az utóbbi években — javarészből a biztos népgazdasági háttérnek köszönhetően — beruházásokkal jelentős mértékben növelték, naponta 232 000 hordót hoztak felszínre, s ennek jelentős részét a világpiacon értékesítették.

Ecuadorban viszont éppen a gazdaság zilált állapota állja útját az olajipar fejlesztésének. Az

ország 1972-ben — mint a térség második állama — belépett az OPEC-be. Az olajtársaságok rosszul gazdálkodtak, s az állami olajvállalat is inkább a bevételek elpazarlásában mutatott rossz példát. Azóta csökkent is a termelés — ráadásul a kevésbé ellenőrizhető területek olajának egy részét a környező országokba csempészték.

Peruban viszonylag szerencsésebb a helyzet: emelkedik a termelés — ám problémát jelent, hogy a naponta felszínre hozott 200 000 hordó jelentős része meglehetősen megközelíthető, őserdei területekről származik: a dzsungelen átvezető olajvezeték egymilliárd dollárjába került az állami olajvállalatnak. Jelenleg 60 000 hordót exportálnak naponta, a Világbank hiteléből a talarai olajmezőt 1983-tól bekapcsolják a termelésbe.

Kolumbia több mint 50 éven keresztül — 1972-ig — olajexportőr volt. Ma is jelentős a termelése, ám a hazai felhasználás rendkívül sokat emészt fel, így alig van lehetőség exportra. Pedig szüksége lenne rá az országnak, mert valutatartalékai vérszenen csökkennek, s a gazdaság válságára utal az évi 40 százalékos infláció.

Nem utolsósorban a pénzromlás útjára, valamint az olajeladás elmaradása következtében fellépett gazdasági válság bírta a kolumbiai kormányt arra, hogy lemondja az 1986-os labdarúgó-világbajnokság megrendezését...

EMLÉKEZTETŐ

vaslat öt pontban foglalta össze azokat a cselekedeteket, amelyeket agresszióknak kell tekinteni. 1. Hadüzenet és támadás egy másik állam ellen. 2. Betörés más állam területére hadüzenet nélkül. 3. Támadás másik állam területére, hajóit, repülőgépeit ellen. 4. A másik állam partjainak vagy kikötőinek tengeri blokádja. 5. A saját állam területén megalakult és a másik állam területére betört fegyveres csoportok támogatása, vagy annak megtagadása, hogy fellépjenek e fegyveres csoportok ellen.

Amikor 1933. július 12-én Londonban összeült a nemzetközi gazdasági és pénzügyi konferencia, a szovjet küldöttség újra előterjesztette szerződés tervezetét. Mivel a négyhatalmi paktum ellen világszerte erősödött az ellenérzés, a következő hetekben a Szovjetunióknak sikerült elérnie, hogy szomszédai aláírjanak egy olyan konvenciót, amely az agressziót kollektív fellépéssel fenyegette.

A világpolitika akkori állása mellett az egyezmény aláírás a Szovjetunióval komoly lépés volt abban az irányban, hogy a genfi Népszövetség által megteremtett kívánt kollektív biztonság megvalósuljon. A konvenciót az imperialista nagyhatalmak elutasították — nem akartak nemzetközi jogi korlátokat emelni sem a két fasiszta kormány (Berlin és Róma), de saját agresszív politikájuk elé sem.